

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΝΕΟΝΑΚΗ ΦΙΛΙΑ ΜΑΡΙΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΓΚΛΕΚΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ, ΑΜ: 10160

ΣΚΟΥΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, ΑΜ: 9444

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, ΜΑΙΟΣ 2017

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα εργασία είναι αποτέλεσμα μεγάλης προσπάθειας όλων των τελευταίων μηνών. Στην προσπάθεια μας αυτή σημαντικό ρόλο έπαιξε η συμβολή της καθηγήτριας μας η οποία με τις γνώσεις της μας βοήθησε σε μεγάλο βαθμό. Αρωγοί στην προσπάθεια μας στάθηκαν οι γονείς μας, οι φίλοι μας και οι συμφοιτητές μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή μελετάμε το φαινόμενο της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής τα οποία είναι αρκετά έντονα στην κοινωνία μας τα τελευταία χρόνια και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της άσχημης οικονομικής κατάστασης που αντιμετωπίζει η χώρα μας. Η ανάλυση αυτών των στοιχείων αποτελεί ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον στοιχείο της εργασίας μας παρουσιάζοντας τα αποτελέσματα που έχει για το κράτος η απώλεια φόρων σε όλους τους κλάδους. Στην Ελλάδα συγκεκριμένα, οι μελέτες μέτρησης της φοροδιαφυγής είναι ελάχιστες.

Στο πρώτο κεφάλαιο μελετάται η οικονομική κρίση και οι βασικές της έννοιες. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της φοροδιαφυγής, τις συνέπειες της και στο τρίτο κεφάλαιο μελετάται η αδήλωτη εργασία, η έννοια της και οι τρόποι αντιμετώπισης της. Στη συνέχεια, στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της φόρο-αποφυγής και στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο φορολογικός έλεγχος. Η εργασία κλείνει παραθέτοντας τα συμπεράσματά από τη συγγραφή της εργασίας και οι βιβλιογραφικές αναφορές.

ABSTRACT

In this paper we study the phenomenon of tax evasion and avoidance, which are quite strongly in our society in recent years and are an integral part of the bad economic situation facing our country. The analysis of these data is a particularly interesting aspect of our work showing the effects it has on the state lost tax in all sectors.

In Greece in particular, the tax evasion measurement studies is minimal. The first chapter studies the economic crisis and its basic concepts. The second chapter discusses the concept of tax evasion, its consequences and the third chapter studied undeclared work, the concept of and methods of treatment. Then, in the fourth chapter discusses the concept of tax avoidance and the fifth chapter, the tax audit occurs. The paper ends by quoting the conclusions of the contract of employment and references.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	2
Περίληψη.....	3
Abstract.....	4
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1^ο : Οικονομική κρίση.....	8
1.1 Η έννοια της χρηματοοικονομικής κρίσης.....	8
1.2 Αίτια και συνέπειες οικονομικής κρίσης.....	9
1.3 Τρόποι αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης.....	15
1.4 Ιστορική αναδρομή στις οικονομικές κρίσεις.....	19
1.5 Η διεθνής κρίση.....	22
Κεφάλαιο 2^ο : Φοροδιαφυγή.....	25
2.1 Φοροδιαφυγή.....	25
2.1.1 Έννοια φοροδιαφυγής.....	25
2.1.2 Παράγοντες που προσδιορίζουν τη φοροδιαφυγή.....	26
2.2 Συνέπειες της φοροδιαφυγής.....	27
2.3 Παραοικονομία.....	33
2.3.1 Αρνητικές συνέπειες παραοικονομίας.....	34
2.3.2 Θετικές συνέπειες παραοικονομίας.....	35
2.4 Σχέση φοροδιαφυγής και παραοικονομίας.....	36
Κεφάλαιο 3^ο : Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα.....	38
3.1 Εισαγωγή στην αδήλωτη εργασία.....	38
3.2 Το αντικείμενο των μέτρων καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας.....	39

3.3 Τα μέτρα καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας και η αποτελεσματικότητα τους.....	40
3.4 Ηθικά ζητήματα που προκύπτουν από την φοροδιαφυγή.....	42
3.5 Προβλήματα που δημιουργεί η αδήλωτη εργασία.....	44
3.6 Αιτίες αδήλωτης εργασίας.....	45
3.7 Ενίσχυση αδήλωτης εργασίας λόγω οικονομικής κρίσης.....	47
Κεφάλαιο 4^ο: Φοροαποφυγή.....	49
4.1 Ορισμός φοροαποφυγής.....	49
4.2 Κριτήρια αξιολόγησης ενεργειών ως ενέργειες φόρο αποφυγής.....	49
Κεφάλαιο 5^ο: Φορολογικός Έλεγχος.....	52
5.1. Φορολογικός έλεγχος.....	52
5.2. Σκοπός φορολογικού ελέγχου.....	52
5.3. Είδη φορολογικού ελέγχου.....	53
5.4. Όργανα φορολογικού ελέγχου.....	56
Κεφάλαιο 6^ο: Τρόποι Αντιμετώπισης Φοροδιαφυγής.....	61
Συμπεράσματα.....	63
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	67

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φοροδιαφυγή είναι ένα φαινόμενο που υπάρχει έντονα στις μέρες μας και αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της οικονομικής κατάστασης τα τελευταία χρόνια. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα το μέγεθος της φοροδιαφυγής είναι πολύ ψηλά σε σχέση με άλλες χώρες. Οι αδυναμίες του φορολογικού συστήματος, όπως είναι οι ασάφειες των διατάξεων, η μη σωστή οργάνωση των αρμόδιων υπηρεσιών και οι συχνές ρυθμίσεις οφειλόμενων φόρων δημιουργούν αυτό το μεγάλο πρόβλημα με αποτέλεσμα να υπάρχει χαλάρωση της φορολογικής ηθικής.

Τα μέτρα για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής θα πρέπει να γίνουν εντονότερα και να σταματήσει η κοινωνική αδικία. Μία αποτελεσματική λύση για την αντιμετώπιση του προβλήματος από όλα τα κράτη είναι η διενέργεια αποτελεσματικών και τακτικών ελέγχων.

Στην εργασία αναλύεται η έννοια του φόρου, ο σκοπός και οι διακρίσεις του. Μελετάται η έννοια της φοροδιαφυγής και η σχέση της με την παραοικονομία και τη φόρο αποφυγή, τα αίτια που την προκαλούν, οι συνηθέστερες μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι φοροφυγάδες και τέλος διατυπώνονται οι επιπτώσεις που έχει στην οικονομία.

Η φοροδιαφυγή κατακλύζει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και σχετίζεται άμεσα με την οικονομική κρίση. Η χώρα χάνει πάρα πολλά εκατομμύρια ανά έτος από τους φόρους από τα εισοδήματα που δεν δηλώνονται και το έλλειμμα το οποίο προκύπτει παίρνει πολύ μεγάλες διαστάσεις και το κράτος προκειμένου να το καλύψει επιβαρύνει τις πιο ασθενείς κοινωνικές τάξεις με επιπλέον φορολόγηση και πολλές περικοπές.

Όλο αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών και η φοροδιαφυγή δεν πατάσσεται. Υπάρχει μεγάλη κοινωνική αδικία η οποία θα έπρεπε να παύσει και παράλληλα τα μέτρα καταπολέμησης της φοροδιαφυγής πρέπει να γίνουν πιο έντονα.

Ένα από τα βασικά μέτρα καταπολέμησης της φοροδιαφυγής είναι ο τακτικός και αποδοτικός έλεγχος μέσα από τον οποίο θα δοθεί και κοινωνική δικαιοσύνη.

Κεφάλαιο 1^ο

Οικονομική κρίση

1.1 Η έννοια της χρηματοοικονομικής κρίσης

Ως χρηματοοικονομική κρίση ορίζεται μία χρονική περίοδος κατά την οποία η οικονομία παρουσιάζει μία έντονη καθοδική πορεία, η οποία γίνεται πλήρως αντιληπτή από την αγορά. (Πελαγίδης,2010). Η χρηματοοικονομική κρίση είναι μία διατάραξη των χρηματοοικονομικών αγορών, η οποία προκαλεί επιδείνωση των προβλημάτων της αντίστροφης επιλογής και του ηθικού κινδύνου με αποτέλεσμα την ανικανότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να διοχετεύσουν κεφάλαια με αποτελεσματικό τρόπο στις περισσότερες αποδοτικές ευκαιρίες.(Αδαμίδης,1998). Το πρόβλημα αυτό συνήθως εμφανίζεται πρώτα σε μία χώρα και ύστερα μεταφέρεται και σε άλλες. Η μετάδοση της κρίσης μπορεί να μεταφερθεί με αρκετούς διαφορετικούς τρόπους.

- Η επέλευση των ίδιων αρνητικών παραγόντων σε πολλές χώρες, π.χ. η κρίση στην αγορά των ομολόγων.
- Οι αρνητικές μεταβολές σε τιμές και εισόδημά μπορούν να μεταφερθούν από χώρα σε χώρα λόγω της ανοιχτής διακίνησης αγαθών και γενικά των εμπορικών δεσμών.
- Συνήθως τα κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους με αποτέλεσμα να υποτιμούνται τα νομίσματα.
- Όταν μία χώρα έχει δανείσει ή έχει δανειστεί από μία άλλη χώρα, τότε αν η μία από αυτές έχει αρνητικές εξελίξεις στην οικονομία της θα παρουσιάσει και η άλλη χώρα πρόβλημα λόγω της συναλλαγής αυτής.
- Η μείωση της ρευστότητας στην αγορά μίας χώρας μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των θέσεων των επιχειρήσεών της στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα να επηρεαστεί και η ρευστότητα στις άλλες χώρες.
- Ο πανικός που επικρατεί στους επενδυτές σε περιόδους απότομης πτώσης των τιμών των περιουσιακών στοιχείων, δεν τους προτρέπει να προχωρήσουν σε επενδύσεις.

Τα παραπάνω δίνουν την δυνατότητα σε κάθε ανισορροπία της οικονομίας που εμφανίζεται σε μία χώρα να μεταδίδεται και σε υπόλοιπες με σχετική ευκολία. Αυτονόητο είναι ότι σημαντικό ρόλο παίζουν και άλλοι παράγοντες όπως η γεωγραφική θέση και έκταση της κάθε χώρας αλλά και ο βαθμός των συναλλαγών που έχει με τα άλλα κράτη.(Αναστασάτος,2008).

Η κρίση που διανύουμε ξεκίνησε από μία περίοδο αυξημένων συναλλαγών, οι οποίες στο τέλος προκάλεσαν το σπάσιμο της κερδοσκοπικής φούσκας. Οι κερδοσκοπικές κρίσεις πάντα ακολουθούν την ίδια σχεδόν πορεία. Στην αρχή, η προσδοκώμενη αξία ενός προϊόντος έχει αυξανόμενο ρυθμό, προκαλώντας και την αύξηση της ζήτησης γι' αυτό, καθώς όλοι θα επιθυμούν την απόκτησή του. Όσοι δεν έχουν πια κεφάλαιο για να αγοράσουν το προϊόν, προχωρούν στον δανεισμό. Λόγω αυτού του γεγονότος αλλά και της αυξημένης ζήτησης, οι τιμές συνεχίζουν την ανοδική πορεία. Όταν η αυξητική τάση εξαντληθεί, τότε θα είναι πολύ δύσκολο να βρεθούν νέοι αγοραστές για τα προϊόντα αυτά. Οι αρχικοί επενδυτές επιθυμούν τώρα να πουλήσουν το μερίδιό τους, όμως εξαιτίας της μειωμένης ζήτησης αυτό δεν είναι καθόλου εύκολο. Η προσδοκώμενη αξία τους πλέον μειώνεται σημαντικά επιφέροντας μόνο ζημίες στον κάτοχό τους.(Αδαμίδης,1998). Η μείωση της τιμής τους είναι αναμενόμενη και δεδομένη πλέον. Με αυτόν τον τρόπο η κερδοσκοπική κρίση μπορεί να επηρεάσει το σύνολο της οικονομίας.

1.2 Αίτια και συνέπειες οικονομικής κρίσης

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα αναλύσουμε τα βασικότερα αίτια της οικονομικής κρίσης. Η πρόσφατη οικονομική κρίση δεν ήταν ένα απρόσμενο φαινόμενο. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η κρίση αυτή είναι η μεγαλύτερη των τελευταίων δεκαετιών. Το γεγονός ότι η σημερινή οικονομία έχει μεγαλύτερο χαρακτήρα παγκοσμίως στην κίνηση του κεφαλαίου κάνει την κρίση πιο σοβαρή.

Οι αιτίες της είναι(Πελαγίδης,2010):

- Η αλόγιστη χρήση στεγαστικών δανείων. Με τη μείωση των επιτοκίων των στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ, στη Μ. Βρετανία και στην Ε. Ένωση σημειώθηκε τεράστια αύξηση στις χορηγήσεις των δανείων αυτών. Έτσι οι εμπορικές τράπεζες για να αυξήσουν τα κεφάλαιά τους με είσοδο μετρητών στο ενεργητικό τους

ετοιμάσαν αλόγιστα και χωρίς περιορισμό διάφορα στεγαστικά δάνεια και εξέδιδαν εταιρικά ομόλογα.

- Η πτώση της αξίας των κατοικιών από το σπάσιμο της φούσκας των ακινήτων. Η τεράστια προσφορά ακινήτων στις ΗΠΑ, λόγω των παραπάνω, είχε σαν αποτέλεσμα την πτώση της αξίας των κατοικιών. Οι κάτοχοι των δανείων δεν εισέπρατταν τόκους και κεφάλαιο, με αποτέλεσμα τα εταιρικά ομόλογα να υποστούν σημαντική μείωση της απόδοσής τους.

- Η υπερβολική χρήση δανειακών κεφαλαίων. Τα χαμηλά επιτόκια και η υπερβάλλουσα ρευστότητα αύξησε τον δανεισμό των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων σε υψηλά επίπεδα και μείωσε την αποταμίευση. Όταν ξέσπασε η κρίση, ο υπερβολικός δανεισμός δεν επέτρεπε την περαιτέρω χρηματοδότηση με αποτέλεσμα πολλές επιχειρήσεις και νοικοκυριά να οδηγηθούν σε χρεοκοπία.

- Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς οικονομίας. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας έχει σαν αποτέλεσμα το χρηματοοικονομικό πρόβλημα να μεταδοθεί σε ολόκληρο τον κόσμο. Στους λογαριασμούς πολλών Ευρωπαϊκών τραπεζών υπήρξαν πολλά ομόλογα που δεν μπορούσαν να εξυπηρετηθούν βάζοντας σε κίνδυνο τις τράπεζες. Αυτός ήταν ο λόγος που πολλές από αυτές ζήτησαν την κρατική συνδρομή με τη μορφή κρατικών εγγυήσεων.

- Η πλημμελής διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου σε επενδυτικά προϊόντα. Υπάρχουν διάφοροι οργανισμοί αξιολόγησης που εξετάζουν την πιστοληπτική ικανότητα εταιριών, κρατών και χρηματοοικονομικών προϊόντων. Οι οργανισμοί αυτοί είχαν συμφέρον να παραδίδουν αναληθείς αξιολογήσεις για τα προϊόντα και τις εταιρίες αυτές και γι' αυτό δεν μπορούσαν να διαγνώσουν έγκαιρα τον κίνδυνο της χρεοκοπίας των τραπεζών.

Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας στηρίχθηκε σε τομείς όπως ο τουρισμός και η οικοδομή, κλάδοι που πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση.(Γκόρτσος,2006). Επίσης, οι Τράπεζες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με την επέκτασή τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, είναι εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση αυτή πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές.

Η ανάλυση των στοιχείων από τη Διεθνή Τράπεζα αναδεικνύει ότι ο ρόλος των τραπεζών στην οικονομία της Ελλάδας και της Ευρωζώνης ενισχύθηκε. Τόσο οι καταθέσεις όσο και οι πιστώσεις στον ιδιωτικό τομέα από τις τράπεζες αυξήθηκαν ως ποσοστά του ΑΕΠ. (Πελαγίδης,2010). Για την Ελλάδα, η παροδική μείωση των πιστώσεων, στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '90, παρατηρείται και στις καταθέσεις, καθώς και στους κατωτέρω αναλυόμενους δείκτες διαρθρώσεως των ισολογισμών των τραπεζών.

Εικόνα 1: Οικονομική κρίση

Πηγή: Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια

Η σημερινή κρίση είναι αποτέλεσμα των ακόλουθων τριών παραγόντων(Αδαμίδης,2008):

- Η φούσκα στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ, η οποία διευκόλυνε την υπέρ-κατανάλωση, με αποτέλεσμα την υπέρ-θέρμανση της οικονομίας και την αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών, όπως πολλές φορές συμβαίνει σε παρόμοιες κρίσεις.
- Η ραγδαία εξάπλωση στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου, από 9% των συνολικών στεγαστικών το 2003 σε 24% το 2007, δηλαδή μια αχαλίνωτη πιστωτική επέκταση σε κατηγορίες νοικοκυριών που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί. Οι τράπεζες παρείχαν δάνεια με μόνη εγγύηση την αναμενόμενη αύξηση στην τιμή της κατοικίας, ενώ διευκόλυναν

τα νοικοκυριά με ελκυστικά χαμηλά επιτόκια στα πρώτα χρόνια, τα οποία όμως θα αναπροσαρμόζονταν στη συνέχεια. Πολλές φορές οι τράπεζες αναλάμβαναν να πληρώσουν το δάνειο του νοικοκυριού από άλλη τράπεζα, επειδή το νοικοκυριό είχε πρόβλημα αποπληρωμής.

- Η μεταφορά του ρίσκου από τους ισολογισμούς των τραπεζών στο κοινό και τους επενδυτές, πολλοί από τους οποίους αγνοούσαν το ύψος του κινδύνου και υπήρξαν επιρρεπείς στις τότε υψηλές αποδόσεις. Η μεταφορά αυτή του ρίσκου επέτρεπε στις τράπεζες να δανείζουν άφοβα σε μη φερέγγυους δανειολήπτες και στη συνέχεια να αποκτούν ρευστότητα για επιπλέον δανειοδοτήσεις, χωρίς να χρειάζεται να βρουν νέους καταθέτες.

Η χρηματοοικονομική κρίση επηρέασε ουσιαστικά τις παγκόσμιες αγορές και λόγω της έλλειψης ρευστότητας έγινε εμφανής στους χρηματιστηριακούς δείκτες των ανεπτυγμένων χωρών.(Πελαγίδης,2010). Σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας όπως ο τραπεζικός και ο ασφαλιστικός επλήγησαν δημιουργώντας την σμίκρυνση της αγοράς και την επικράτηση της ανασφάλειας σε πολλούς τομείς. Η αύξηση της ανεργίας και οι πληθωριστικές τάσεις που εμφανίζονται με ραγδαίο ρυθμό παρομοιάζει την κατάσταση με την κρίση του 1929 που βίωσε η οικονομία της Αμερικής.

Για να λυθεί το δανειοδοτικό πρόβλημα πραγματοποιήθηκαν σημαντικές παρεμβάσεις για να μην αυξηθεί η ανεργία και η στασιμότητα στις αγορές. Οι ΗΠΑ είναι γνώστες για την φιλελεύθερη οικονομική πολιτική που ασκούν και για το λόγο αυτό οι κρατικές παρεμβάσεις πάντα ήταν σε χαμηλά επίπεδα.(Γκόρτσος,2006). Αυτό όμως άλλαξε καθώς η κρίση δεν θα μπορούσε να περιοριστεί χωρίς σοβαρές παρεμβάσεις. Έτσι η κρατικοποίηση μερικών τραπεζών ήταν αναπόφευκτη για να αυξηθεί η τραπεζική ρευστότητα. Αυτό που επικρατεί είναι ο πανικός και η απόλυτη ανασφάλεια.

Οι πιο σοβαρές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης των ετών 2008-2013 είναι οι εξής (Ρομπόλης,2010):

- Κρίση ρευστότητας, διότι μέσω της μη χορήγησης επαγγελματικών και καταναλωτικών δανείων, δημιουργείται πρόβλημα ρευστότητας στην αγορά και την κατανάλωση.
- Δυσκολία παροχής δανείων.

- Αύξηση επιτοκίων, βραχυπρόθεσμα μείωση επενδυτικής δραστηριότητας και περιορισμός καταναλωτικής πίστης.
- Μείωση παραγωγής /μείωση κατανάλωσης/μείωση εθνικού εισοδήματος.
- Μείωση εμπορικού ισοζυγίου.
- Δραματική αύξηση της τιμής του πετρελαίου και, συνεπώς αύξηση του κόστους παραγωγής.
- Αύξηση του πληθωρισμού
- Αύξηση των τιμών πρώτων υλών και συνεπακόλουθη αύξηση του κόστους και του πληθωρισμού. Πτώση στις τιμές των ακινήτων και άρα ευκαιρίες για αγορές.

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης διαφοροποιούνται στο εσωτερικό των χωρών, έτσι ώστε οι χειρόνακτες εργάτες και τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση να υφίστανται τις πλέον δυσμενείς επιπτώσεις σε σχέση με τα άτομα υψηλής εκπαίδευσης της μεσαίας και ανώτερης τάξης. Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή, δεδομένου ότι η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί απώλειες στην ευημερία και ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια.(Πελαγίδης,2010). Το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αντανάκλουν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διεθνής οικονομία.

Οι προβλέψεις για το 2012 είναι ιδιαίτερα δυσοίωνες, καθώς προβλέπεται πτώση 10% σε ποσοτικούς όρους. Η μείωση αυτή αναμένεται να πλήξει περισσότερο τις αναπτυσσόμενες από τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Χαρακτηριστικά τραπεζών στην κρίση

Το τραπεζικό σύστημα χαρακτηρίζεται από κάποια βασικά στοιχεία που το κάνουν επιρρεπές σε κρίσεις και συνάμα το κέντρο της οικονομικής ισορροπίας.(Πελαγίδης,2010). Η οικονομική ευημερία εξαρτάται από την λειτουργία του. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι(Κιόχος,2000):

1) Μοχλεύσεις. Η βασική αιτία των προβλημάτων των τραπεζών αποτελούν οι μοχλεύσεις, διότι οι επενδύσεις μίας τράπεζας προέρχονται από τις καταθέσεις των πελατών της και όχι από δικά της κεφάλαια. Αυτή η ιδιομορφία έχει δύο κύρια αποτελέσματα:

- Πρώτον, το γεγονός ότι το μετοχικό κεφάλαιο της τράπεζας, το οποίο αποτελεί 'εγγύηση' για τυχόν απρόβλεπτες αρνητικές μεταβολές, διατηρείται σε χαμηλό επίπεδο κάνει την τράπεζα να επηρεάζεται ακόμα και από μικρές διακυμάνσεις. Για να θεωρηθεί ασφαλέστερη η λειτουργία της το μετοχικό κεφάλαιο πρέπει να διατηρείται σε φυσιολογικά επίπεδα, τα οποία θα μπορέσουν να βοηθήσουν την τράπεζα να ανταπεξέλθει ακέραη σε κάθε μεταβολή.

- Δεύτερον, το γεγονός ότι η ευθύνη των μετόχων περιορίζεται μόνο στα κέρδη και όχι στις ζημιές της τράπεζας δημιουργεί κίνητρα για επενδύσεις σε ριψοκίνδυνα περιουσιακά στοιχεία. Είναι εμφανές ότι αυτοί που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση είναι οι καταθέτες της τράπεζας, καθώς οι επενδύσεις γίνονται με τα δικά τους χρηματικά διαθέσιμα. Η υπερβολική εντός και εκτός ισολογισμού μοχλεύσεις που παρουσιάστηκαν σε κάποιους σημαντικούς θύλακες του διεθνούς τραπεζικού συστήματος, σε συνδυασμό με τη σταδιακή μείωση της ποσότητας και ποιότητας της κεφαλαιακής βάσης, καθώς και των ανεπαρκών αποθεμάτων ρευστότητας που διατηρούσαν οι τράπεζες, οδήγησαν στον σχηματισμό της πιστωτικής κρίσης των ενυπόθηκων δανείων σε κρίση εμπιστοσύνης και, συνεπώς, κρίση ρευστότητας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος. Είναι φανερό ότι, καθίσταται αναγκαία η αύξηση τόσο της ποσότητας όσο και της ποιότητας του κεφαλαίου, αλλά και η λήψη μέτρων για τον περιορισμό στις υπέρμετρες μοχλεύσεις του τραπεζικού συστήματος ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια ανοδικών οικονομικών κύκλων.

2) Ρευστότητα. Η ανισότητα που υπάρχει μεταξύ των λήξεων των καταθέσεων και των χορηγούμενων δανείων δημιουργεί πρόβλημα στη ρευστότητα των τραπεζών. Αυτό συμβαίνει διότι οι καταθέσεις που έχουν βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα μετατρέπονται σε δάνεια μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Για να αυξηθεί η ρευστότητά τους θα πρέπει να προχωρήσουν σε είσπραξη των δανείων. Σε αυτή τη κρίση αποδείχτηκε η ανεπάρκεια της διαχείρισης και της μέτρησης του κινδύνου της ρευστότητας.

3) Η διαχείριση των πληροφοριών γίνεται από τις τράπεζες. Τα τραπεζικά συστήματα έχουν πρόσβαση σε οικονομικές και φορολογικές πληροφορίες των πελατών της αλλά και των δανειστών της. Ανάλογα με αυτές μπορούν να καθορίσουν τις ορθές χρηματοοικονομικές αγορές στις οποίες οι δανειστές και οι πελάτες τους συμμετέχουν.

4) Οι καταθέτες προστατεύονται. Η κεντρική κυβέρνηση κάθε χώρας παρέχει ασφάλεια στους καταθέτες των τραπεζών για τα κεφάλαιά τους έτσι ώστε να μειωθεί η πραγματοποίηση των μαζικών απομακρύνσεών τους. Η ασφάλεια αυτή δίνει μία αίσθηση σιγουριάς στους καταθέτες οι οποίοι αφήνουν τις τράπεζες να διαχειρίζονται τα κεφάλαιά τους καθώς γνωρίζουν ότι τα διαθέσιμα τους δε θα χαθούν.

Η οικονομική κρίση, σε παγκόσμια κλίμακα, θέτει σε καθεστώς ευπρόσβλητης εργασίας το ήμισυ σχεδόν των εργατών, οι οποίοι βρίσκονται σε κίνδυνο απώλειας της εργασίας και συνεπώς σε κατάσταση εργασιακής ανασφάλειας. Από τα τέλη του 2008 η ανεργία άρχισε να αυξάνεται.(Κόντος,2007). Ο αριθμός των φτωχών εργαζομένων θα αυξηθεί παγκόσμια κατά 200 εκατομμύρια και θα ανέλθει στο επίπεδο των 700–800 εκατομμυρίων. Η κατάσταση αυτή, απειλεί κυρίως τις χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης, καθώς και στο εσωτερικό των χωρών τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, ενώ αποδεικνύει τρία βασικά αλληλοσυνδεόμενα προβλήματα(Πελαγίδης,2010):

- Την αυξανόμενη τάση των ανισοτήτων στο εσωτερικό των χωρών,
- Την ανισοτιμία στις συνθήκες κοινωνικής προστασίας και υγείας, και
- Τα επείγοντα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής και της οικολογικής υποβάθμισης

1.3 Τρόποι αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση οδηγεί σε ανεργία και φτώχεια με αποτέλεσμα να υπάρξει κοινωνικός αποκλεισμός.(Πελαγίδης,2010). Η ανεργία σχετίζεται επιπλέον με την αύξηση της ημερήσιας κατανάλωσης αλκοόλ, αύξηση στις αυτοκτονίες, στην ενδοοικογενειακή βία, αλλά και μείωση των θανάτων από τροχαία λόγω των ψυχολογικών προβλημάτων που δημιουργούνται στον άνεργο. Συγκεκριμένα η φτώχεια σχετίζεται με την εμφάνιση ασθενειών διότι τα άτομα αναγκάζονται να διαβιώνουν σε υποβαθμισμένο περιβάλλον, να τρέφονται ανεπαρκώς και να εργάζονται σε επικίνδυνα και ανθυγιεινά περιβάλλοντα.(Νιάρχος,2009). Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης φάνηκαν ήδη από το 2008 κατά το οποίο οι καθαρές συνολικές επενδύσεις υποχώρησαν στο 8% περίπου του ΑΕΠ. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη συρρίκνωση των εισοδημάτων και την αναβολή της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων του ιδιωτικού τομέα ενόψει της μείωσης της ζήτησης που

χαρακτηρίζει την οικονομική κρίση. Επιπλέον με τη μείωση των επενδύσεων δημιουργούνται δυσκολίες πρόσβασης στον δανεισμό που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις. Το πρώτο διάστημα της κρίσης, όταν οξυνόταν η κρίση των τραπεζών, όλες οι κυβερνήσεις των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών χρηματοδότησαν τη διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με αποτέλεσμα να υπάρξει μεγάλη διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους.

Η αντιμετώπιση της κρίσης δεν είναι μία εύκολη υπόθεση. Τα μέτρα για την αντιμετώπισή της θα κριθούν ανάλογα με την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητά τους. Σύμφωνα με τον Πετράκη (2000), η κρίση απαιτεί την υιοθέτηση της κατάλληλης νομισματικής πολιτικής και το συντονισμό σε διεθνές επίπεδο. Η νομισματική πολιτική μείωσε τα επιτόκια και παρείχε ρευστότητα στο σύστημα. Παράλληλα, διατέθηκαν δισεκατομμύρια ευρώ, στερλίνες, γιέν και δολάρια από τις κεντρικές τράπεζες για την παροχή ρευστότητας στην διατραπεζική αγορά καθώς οι εμπορικές τράπεζες ήταν απρόθυμες να δανείσουν η μια στην άλλη. Τα περιθώρια επιτοκίων στους δείκτες παρέμειναν σε πολύ υψηλά επίπεδα, υπογραμμίζοντας την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών.

Η παρέμβαση των κυβερνήσεων μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής ήταν απαραίτητη. Διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ και το ΔΝΤ συνέστησαν την στήριξη της οικονομίας μέσω υιοθέτησης «δημοσιονομικών πακέτων» ώστε η οικονομική πολιτική να δράσει άμεσα στηρίζοντας την οικονομική δραστηριότητα.(Πελαγίδης,2010). Τέτοια δημοσιονομικά πακέτα υιοθετήθηκαν από οικονομίες όπως των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας, του Ηνωμένο Βασίλειο. Τα «δημοσιονομικά πακέτα» περιλαμβάνουν, μέτρα όπως η μείωση της φορολογίας ή η ενίσχυση των δημοσίων δαπανών για την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης.

Υπάρχει αρκετή επιφυλακτικότητα για τη χρήση της δημοσιονομικής πολιτικής σε «κανονικές συνθήκες». Υπό το φως αυτών των εξελίξεων όλοι συμφωνούν για τη χρήση του εργαλείου της δημοσιονομικής πολιτικής αλλά αναπτύσσονται δύο κυρίως ιδέες για το μέγεθος και την κατεύθυνση των δημοσιονομικών παρεμβάσεων. Από τη μια πλευρά είναι όσοι υποστηρίζουν ότι οι γενικές δημοσιονομικές παρεμβάσεις είναι η μόνη λύση για να αποφύγουμε μια παρατεταμένη ύφεση.(Νιάρχος,2009). Σύμφωνα με αυτή την άποψη ο κίνδυνος είναι να δράσουν οι κυβερνήσεις πολύ αργά και πολύ λίγο. Από την άλλη πλευρά, όσοι τονίζουν ότι δεν υπάρχει ενιαία συνταγή για όλα τα

κράτη και, σε κάθε περίπτωση, οι όποιες δημοσιονομικές παρεμβάσεις θα πρέπει να είναι «έγκαιρες και προσωρινές», ώστε να μη θέτουν σε διακινδύνευση τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών.

Για την άσκηση επεκτατικής πολιτικής θα πρέπει να υπάρχουν τα κατάλληλα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας. Εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις σε χώρες όπως η Ελλάδα, πέραν των ήδη νομοθετημένων μειώσεων των φορολογικών συντελεστών και ορισμένων δαπανών, θα είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους με μακροπρόθεσμες αρνητικές συνέπειες.(Σπύρου,2003). Επιπλέον, όταν οι δημόσιες δαπάνες είναι ήδη υψηλές ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι πιθανότερο ότι οριακά θα είναι μάλλον ατελέσφορες.

Η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων προϋποθέτει την ύπαρξη «ώριμων» επενδυτικών σχεδίων, ώστε η επιτάχυνση υλοποίησής των να έχει άμεσα αποτελέσματα. Έτσι, ο χρόνος που μεσολαβεί από την λήψη της απόφασης για τη χρηματοδότηση ενός έργου υποδομής μέχρι την εκταμίευση των σχετικών κονδυλίων, είναι τέτοιος που δεν θα συμβάλει στην άμεση αντιμετώπιση της κρίσης αλλά θα λειτουργήσει πιθανότητα πληθωριστικά, σε άλλη φάση του οικονομικού κύκλου. Επιπλέον, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να επιλεγούν βιαστικά δημόσιες επενδύσεις με κριτήριο τις προτιμήσεις ισχυρών πολιτικών παραγόντων, αμφίβολου άμεσου ή μελλοντικού πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος για την κοινωνία.(Ρομπόλης,2010).

Στο πλαίσιο αυτό, στη χώρα μας οι ήδη εγκεκριμένες επενδύσεις που συνδέονται με την υλοποίηση του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και των Συμπράξεων Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα, αποτελούν ικανή ασφαλιστική δικλείδα και το μόνο που μπορεί να συστηθεί είναι ενδεχομένως η επιτάχυνση υλοποίησής των. Όμως, η τεχνητή διόγκωση τους μπορεί να υποβαθμίσει την ποιότητα των δημοσίων δαπανών και το επίπεδο απορροφητικότητας των κοινοτικών πόρων.

Οι κυβερνήσεις που έχουν μικρότερα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας, πιθανόν να φανούν, από ανάγκη, περισσότερο καινοτόμες και εφευρετικές στους τρόπους αντιμετώπισης των συνεπειών της κρίσης. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και η χώρα μας. Έτσι, ενδεχομένως η κρίση να αποτελέσει την αφορμή για εντατικοποίηση των απαραίτητων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Όμως, όλες οι μεταρρυθμίσεις δεν είναι εύκολο να προχωρήσουν σε περιβάλλον κρίσης, γιατί απλά δεν υπάρχουν δημοσιονομικά περιθώρια για να αποζημιωθούν, συνήθως προκαταβολικά, εκείνοι οι

οποίοι νιώθουν ότι θίγονται από αυτές. Άλλες μεταρρυθμίσεις όμως, έχουν περισσότερες πιθανότητες να προχωρήσουν, καθώς μπροστά στο «κοινό καλό», που σε περιβάλλον κρίσης γίνεται ευκολότερα αντιληπτό και περισσότερο πειστικό, κάμπτονται οι συντεχνιακές αντιδράσεις.(Σπύρου,2003).

Το κύριο βάρος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης είναι το υψηλό δημόσιο χρέος. Η μεταβολή στο χρέος είναι μεγάλη σε διεθνές επίπεδο διότι η χρηματοοικονομική κρίση προξένησε την παρέμβαση των αρχών με πακέτα διάσωσης, μείωσε τα φορολογικά έσοδα αλλά και ανάγκασε τις κυβερνήσεις σε επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι σε τέσσερα μόνο χρόνια, από το τέλος του 2007 έως το τέλος του 2011, το χρέος στις Η.Π.Α. αυξάνεται κατά 37,2 μονάδες του ΑΕΠ, στο Ηνωμένο Βασίλειο 38,0 μονάδες και στην Ελλάδα 43,8 μονάδες.(Τράπεζα της Ελλάδος,2011).

Όσον αφορά την Ευρωζώνη, η ένταση του δημοσιονομικού ελλείμματος συσχετιζόταν με ορισμένες χώρες και όχι στο σύνολό της, καθώς αυτή θεωρείται μία περιοχή με πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Το γεγονός αυτό έχει κάνει τις χώρες αυτές να διαφοροποιηθούν από τις άλλες εξαιτίας του πιστωτικού κινδύνου.

Ο κίνδυνος της χώρας, που αντικατοπτρίζεται στα περιθώρια επιτοκίων δανεισμού εκάστης ευρωπαϊκής χώρας σε σχέση με τα αντίστοιχα γερμανικά ή και στα επιτόκια ασφάλισης των δανειστών της χώρας είναι τώρα πλέον συνάρτηση του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους της κάθε χώρας, αλλά και άλλων παραγόντων όπως οι πολιτικές εξελίξεις και η σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος.(Ρουμπίνη,2010).

Η διαφοροποίηση των επιτοκίων δανεισμού των χωρών θέτει σε κίνδυνο την σταθερότητα της Ευρωζώνης αλλά και την ύπαρξή της όπως την γνωρίζουμε σήμερα. Η Ελλάδα ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες χώρες. Από τα μέσα Οκτωβρίου 2009, κάθε μέρα χωρίς εξαίρεση θεωρείται ως η πλέον επικίνδυνη χώρα.(Νιάρχος,2009). Αντίθετα, η Γερμανία είναι σταθερά η λιγότερο επικίνδυνη. Έως και τον Απρίλιο του 2010, η εικόνα των υπόλοιπων χωρών δεν επιδεινώνεται σημαντικά, παρά για λίγο στις αρχές Φεβρουαρίου, όταν μεταφέρθηκαν στο προσκήνιο ανησυχίες σχετικά με τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους σε πολλές χώρες. Η μεγάλη επιδείνωση ξεκινάει από τα τέλη Απριλίου, όταν αποτελεί πλέον κοινή πεποίθηση ότι η Ελλάδα βαίνει προς χρεοκοπία και ότι ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα προκαλούσε αναταράξεις και

σε πολλές άλλες χώρες της Ευρωζώνης, πιθανόν μέσω της έκθεσης των τραπεζών τους σε ελληνικά κρατικά ομόλογα.(Σπύρου,2003).

Η ύφεση στην Ευρώπη το 2008 δεν επηρέασε αμέσως την Ελλάδα. Το 2008 η Ευρωζώνη είχε μεγάλη ανάπτυξη, ενώ η Ελλάδα εξακολουθούσε να παρουσιάζει έναν σχετικά ικανοποιητικό ρυθμό. (Robin,2009).

Η Ελλάδα έχει μία αρκετά κλειστή οικονομία και δεν είχε τραπεζικά προβλήματα, όπως οι υπόλοιπες οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης. Έτσι δεν επηρεάστηκε αμέσως. Από τις αρχές του 2008, όμως, ήταν εμφανές ότι αν η διεθνής οικονομία χειροτέρευε, τότε και η Ελλάδα θα έμπαινε σε στενωπό διαρκείας. Δυστυχώς, η ύφεση στην Ευρώπη και τον κόσμο συνέχισε να βαθαινει.

Οι ελληνικές εξαγωγές επηρεάστηκαν στο τελευταίο τρίμηνο του 2008 μαζί με τις εξαγωγές όλων των υπολοίπων χωρών. Η μικρότερη πτώση του 2009 στην Ελλάδα από την Ευρωζώνη δείχνει ότι και το 2009 η σύγκλιση του ελληνικού βιοτικού επιπέδου προς τον ευρωπαϊκό μέσο όρο συνεχίστηκε για 14η χρονιά. (Νιάρχος,2009). Από το 2010, όμως, ξεκινάει μία νέα εποχή απόκλισης στο βιοτικό επίπεδο, αφού η ευρωπαϊκή οικονομία σταθεροποιήθηκε και ανέκαμψε, ενώ η ελληνική επιδεινώθηκε και το μέλλον της παραμένει αβέβαιο.

Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας είναι το βαθύτερο πρόβλημα. Οι δείκτες της Παγκόσμιας Τράπεζας δείχνουν συνεχή επιδείνωση τα τελευταία χρόνια ενώ η σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία της χώρας διαρκώς ανατιμάται. Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας αντικατοπτρίζεται τόσο στο τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών όσο και στον υψηλότερο ελληνικό πληθωρισμό σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρωζώνης.(Robin, 2009). Αγοράζουμε πολύ περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες από ότι πουλάμε στους ξένους. Η ελληνική οικονομία δεν έχει τη δυνατότητα να παράγει ανταγωνιστικά αγαθά και υπηρεσίες.

1.4 Ιστορική αναδρομή στις οικονομικές κρίσεις

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929 ήταν μια κατάσταση διεθνούς οικονομικής ύφεσης που διήρκεσε από ένα μέχρι δέκα χρόνια σε διάφορες χώρες του κόσμου. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας και χρησιμοποιείται σαν παράδειγμα για να φανεί πόσο οδυνηρή μπορεί να είναι μια οικονομική καταστροφή.(Joseph, 2009).

Πολλοί παράγοντες προκάλεσαν την κρίση, όπως οι δομικές αδυναμίες. Η κρίση ξεκίνησε από τις ΗΠΑ. Η κατάργηση των οικονομικών συνόρων και η αλληλεξάρτηση των οικονομιών οδήγησε στην παγκοσμιοποίηση μίας περιορισμένης κρίσεως. Την δεκαετία του '90 και του 2000 υπήρξαν ραγδαίες αλλαγές στον χρηματοπιστωτικό τομέα της Αμερικής, το οποίο προκάλεσε σοβαρές ανακατατάξεις στο παγκόσμιο εμπόριο και την παραγωγή. Οι δυνάμεις της Νέας Τάξης Πραγμάτων προώθησαν την παγκοσμιοποίηση του εμπορίου και την κατάργηση των προστατευτικών δασμών. Η φυγή των παραγωγικών επιχειρήσεων σε χώρες χαμηλού κόστους είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευση της μεσαίας εισοδηματικής τάξεως.

Την ίδια περίοδο στην Ελλάδα αυτό που συνέβαινε ήταν η συστηματική διάλυση και καταστροφή της παραγωγικής υποδομής και η υποκατάσταση των εγχωρίων παραγομένων προϊόντων με εισαγόμενα. Ο παραδοσιακός κατασκευαστικός τομέας στην Ελλάδα γνώρισε μία άνευ προηγουμένου μακρά σε χρονική διάρκεια άνθιση λόγω της πολύ μεγάλης πιστωτικής επεκτάσεως. (Krugman,2009). Σε σύντομο χρονικό διάστημα η τυπική ελληνική οικογένεια μετετράπη από καταθέτης σε δανειζόμενο από τις τράπεζες. Πολλές φορές τα δάνεια σπαταλήθηκαν για καταναλωτικές δαπάνες ή για την διατήρηση ενός βιοτικού επιπέδου που στην τρέχουσα οικονομική συγκυρία δεν ήταν εφικτό.

Στη Βόρεια Ελλάδα ενθαρρύνθηκε και επιδοτήθηκε η μεταφορά των εργοστασίων στις βαλκανικές χώρες για την «ανασυγκρότησή» τους. Την ίδια χρονική περίοδο με την ανοχή και παρότρυνση των κυβερνήσεων είχαμε και την επέλαση των λαθρομεταναστών, γεγονός που είχε άμεση επίπτωση στο εισόδημά των εργαζομένων. (Robin,2009). Οι πολιτικές που ακολουθούσαν την ίδια περίοδο οι ΗΠΑ θεωρήθηκαν ως το πρότυπο. Οι λαθρομετανάστες θα αποτελούσαν τους νέους πελάτες των τραπεζών. Οι ιστορικοί αναφέρουν ως δομικούς παράγοντες μεγάλες καταστροφές τραπεζών ενώ οι αναλυτές όπως είναι ο Πίτερ Τέμιν δίνουν έμφαση στην απόφαση της Βρετανίας να επιστρέψει στις ισοτιμίες που υπήρχαν πριν το Standard.

Μία από τις πιο σημαντικές κρίσεις είναι αυτή του πετρελαίου τη δεκαετία του 1970. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 έκαναν την εμφάνισή τους δύο πετρελαϊκές κρίσεις οι οποίες έφεραν στο προσκήνιο το φαινόμενο της συνύπαρξης πληθωρισμού και αυξημένης ανεργίας. (Robin,2009). Η επίσημη ημερομηνία έναρξης

της πρώτης κρίσης είναι η 17η Οκτωβρίου του 1973, όταν τα μέλη του Οργανισμού Αραβικών Χωρών – Εξαγωγών Πετρελαίου, Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών ανακοίνωσαν ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονταν και οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Παρόλα αυτά, οι χώρες ανταποκρίθηκαν βρίσκοντας νέες πρωτοβουλίες για να περιορίσουν την εξάρτησή τους από τις παραπάνω χώρες. Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολούθησε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Έκανε την εμφάνισή της στις ΗΠΑ, στον απόηχο της ιρανικής επανάστασης. (Κιόχος,2000). Οι χώρες προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους. Αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής, ήταν η δημιουργία πανικού οδηγώντας τον OPEC να χάσει την ενότητα του.

Η λεγόμενη “ασιατική” κρίση του 1998-1999, επηρέασε σε μεγάλο βαθμό το τραπεζικό σύστημα, ωθώντας πολλές ασιατικές τράπεζες στη χρεοκοπία. Πρόκειται για μία τοπική κρίση, γεωγραφικά περιορισμένη. Στη δεκαετία του 1990, μία ακόμα κρίση είναι αυτή της ιαπωνικής οικονομίας, η οποία είχε αντιμετωπιστεί με εθνικοποίηση τραπεζών. Η διάρκεια της ήταν μεγάλη και οδήγησε σε ύφεση. Διαφοροποιείται πολύ από τη σημερινή όσο και από αυτήν του 1929 λόγω του τοπικού χαρακτήρα της.(Αναστασάτος,2008).

Το 2000-2001 έχουμε μία ακόμη κρίση με την έκρηξη της “φούσκας” του Internet, που προκάλεσε πτώσεις στις τιμές των μετοχών ανάλογες με εκείνες της κρίσης του 1929. Η σημερινή κρίση είναι ακόμη πιο σοβαρή και πλησιάζει πιο πολύ αυτήν του 1929, διότι αγγίζει τον πυρήνα του τραπεζικού συστήματος και προκαλεί πτωχεύσεις τραπεζών. (Robin,2009). Όντως η σημερινή κρίση δείχνει να έχει ομοιότητες με αυτήν του 1929. Σε μόλις τρεις εβδομάδες τα χρηματιστήρια έχασαν περίπου από 20% έως 25% της αξίας τους. Επίσης η κρίση του 1929 ήταν παγκόσμια, αγγίζοντας όλες τις χρηματοοικονομικές αγορές.

Η σημερινή κρίση λόγω της παγκοσμιοποίησης φαίνεται να είναι ακόμη σοβαρότερη από αυτήν του 1929. Η παγκοσμιοποίηση εντείνει τη δυναμικότητα μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και επηρεάζει πολύ πιο γρήγορα την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Πέραν όμως της παγκοσμιοποίησης, εάν πρέπει να

αποκλείσουμε μία επανάληψη της κρίσης του 1929, είναι γιατί βρισκόμαστε σε ένα διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο της δεκαετίας του 1930.

1.5 Η διεθνής κρίση

Η χρηματοοικονομική κρίση του δυτικού κόσμου που ταλανίζει την παγκόσμια οικονομία από το 2007 συνεχίζει να υφίσταται. (Παπαζήσης, 2010). Από κρίση του δυτικού κόσμου μετατράπηκε σε παγκόσμια, επηρεάζοντας τα περισσότερα κράτη, δημιουργώντας ένα ντόμινο γεγονότων με βαρύ πολιτικό και οικονομικό αντίκτυπο στην Ευρωζώνη και καταλήγοντας στο δραματικό αδιέξοδο της ελληνικής οικονομίας. Μια από τις σοβαρότερες επιπτώσεις της κρίσης αυτής είναι το φαινόμενο της εισφοροδιαφυγής στη χώρα μας.

Η χρηματοοικονομική κρίση ξεκίνησε από ένα συνδυασμό πολλών παραγόντων με κυριότερο τον αυξανόμενο όγκο των επισφαλών στεγαστικών δανείων στην Αμερική. (Παπαζήσης, 2010). Παρά τις προσπάθειες εξισορρόπησης των κεφαλαιαγορών με την παροχή απεριόριστης ρευστότητας από τις κεντρικές τράπεζες, το ασφάλιστρο πιστωτικού κινδύνου που ενσωματώνεται στα επιτόκια αυξήθηκε τρομερά.

Τα στεγαστικά δάνεια μειωμένης εξασφάλισης στην Αμερική είχαν ως αποτέλεσμα την απώλεια της εμπιστοσύνης από τους επενδυτές σε μια ευρεία γκάμα σύνθετων τίτλων και άλλων παραγώγων μεταφοράς κινδύνου. Η πολυπλοκότητα και η έλλειψη διαφάνειας αυτών των προϊόντων έκαναν την αξία τους δύσκολο να εκτιμηθεί, με αποτέλεσμα την επιφυλακτικότητα στις ανακοινώσεις των τραπεζών ως προς την κερδοφορία τους. Οι στατιστικές μέθοδοι τιμολόγησης αυτών των προϊόντων είχαν βασιστεί σε ευνοϊκές συνθήκες που επικρατούσαν στις διεθνείς αγορές στις αρχές της δεκαετίας έτσι ώστε να υποτιμηθεί το ρίσκο που συνεπάγονται σε περιόδους ύφεσης.

Ήταν η πρώτη παγκόσμια κρίση στις διεθνείς κεφαλαιαγορές, όπου οι κίνδυνοι κατανέμονται σε ευρύ φάσμα επενδυτών σε όλο τον κόσμο όπως τράπεζες, συνταξιοδοτικά ταμεία, αμοιβαία κεφάλαια, ασφαλιστικές εταιρείες και κανείς δεν ξέρει ακόμα τις προεκτάσεις. Αυτές μπορούν να υπολογιστούν από τις χρηματοπιστωτικές ζημιές που έχουν προκληθεί. Το ΔΝΤ υπολογίζει ότι οι ζημιές από τα επισφαλή στεγαστικά δάνεια ξεπερνούσαν τα 2,4 τρισεκατομμύρια δολάρια παγκοσμίως στο τέλος του 2009. (Γκουμπανιτσάς, 2010).

Οι απώλειες δημιούργησαν μία αβεβαιότητα η οποία οδήγησε σε μαζικές ρευστό ποιήσεις που προκάλεσαν μεγάλη πτώση στις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Η οικονομία, με την σειρά της επηρεάστηκε, αφού τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μείωσαν την παροχή νέων πιστώσεων μην μπορώντας να αντλήσουν νέα κεφάλαια. Ταυτόχρονα η ύφεση στην οικονομία οδήγησε τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά να μην μπορούν να εξυπηρετούν τα δάνειά τους. Έτσι δημιουργήθηκε ένας φαύλος κύκλος αρνητικών επιδράσεων μεταξύ κεφαλαιαγορών και πραγματικής οικονομίας.

Οι αναπτυσσόμενες χώρες επηρεάστηκαν έμμεσα από την παγκόσμια κρίση λόγω της πτώσης της παγκόσμιας ζήτησης και της μείωσης των εισροών κεφαλαίου, αν και δεν ήταν εκτεθειμένες σε τίτλους υψηλού ρίσκου.(Παπαζήσης,2010). Στην Ελλάδα, όπως και στην Ανατολική Ευρώπη, οι τράπεζες ζημιώθηκαν από την άνοδο του κόστους χρηματοδότησης, την αύξηση των επισφαλειών και την μείωση της αποτίμησης των στοιχείων του ενεργητικού τους. Ιδιαίτερα στην χώρα μας, η κρίση μεγέθυνε τις επιπτώσεις των συσσωρευμένων ελλειμμάτων δημοσιονομικής διαχείρισης και ανταγωνιστικότητας. επιβαρύνοντας τις τράπεζες και επιταχύνοντας την πτωτική πορεία της οικονομίας.

Η κρίση ξεκίνησε από την οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, γρήγορα εξαπλώθηκε όμως και σε άλλες οικονομίες με ποικίλους τρόπους. Οι βασικοί μηχανισμοί μετάδοσης της κρίσης ήταν οι ροές κεφαλαίων και το εμπόριο.

Ορισμένοι βασικοί παράγοντες που συντέλεσαν στην μετάδοση της κρίσης ήταν(Γκουμπανιτσάς,2010):

- 1) Η απόσυρση κεφαλαίων μεγάλων τραπεζών από τις θυγατρικές τους που βρίσκονταν σε αναπτυσσόμενες χώρες.
- 2) Η τεράστια μείωση των εξαγωγών των αναπτυσσόμενων χωρών που ήταν οι κύριοι εξαγωγείς των βιομηχανικών κρατών.
- 3) Η μείωση των ροών κεφαλαίου από διεθνείς τράπεζες προς νεοσύστατες οικονομίες εξαιτίας της συρρίκνωσης των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών. Πρέπει να πούμε ότι ο αντίκτυπος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης ήταν μεγαλύτερος στις αναδυόμενες χώρες από τις ανεπτυγμένες οι οποίες ήταν λιγότερο ενταγμένες στις διεθνείς κεφαλαιαγορές.

4) Η παγκοσμιοποίηση, μέσω της ροής κεφαλαίων, της μετακίνησης αγαθών, υπηρεσιών και εργατικού δυναμικού, αποτελεί βασικό συντελεστή μετάδοσης της κρίσης μεταξύ των χωρών.

Κεφάλαιο 2^ο

Φοροδιαφυγή

2.1 Φοροδιαφυγή

2.1.1. Έννοια φοροδιαφυγής

Φοροδιαφυγή είναι κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη των φορολογούμενων, που έχει σκοπό τη μείωση της νομικής φορολογικής υποχρέωσης και την αποφυγή καταβολής του φόρου.(Κορομηλάς,2009). Ως τέτοιες παράνομες ενέργειες μπορούν να αναφερθούν η απόκρυψη από τις επιχειρήσεις των πωλήσεών τους, η απόκρυψη ή υποεκτίμηση από τους φορολογούμενους των εισοδημάτων τους, η λαθραία εισαγωγή εμπορευμάτων μη δήλωση περιουσιακών στοιχείων, η κατοχή των οποίων υπόκειται σε φορολογία ή η δήλωση τους σε τιμή χαμηλότερη της κανονικής.

Η φοροδιαφυγή ως έννοια είναι γνώστη σε όλους αλλά ο ακριβής ορισμός της δεν είναι εύκολος, διότι ο μεγάλος αριθμός των φόρων, οι ιδιαιτερότητες τους όσον αφορά τις δυνατότητες που παρέχουν και τους τρόπους φοροδιαφυγής σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι δυνατότητες και οι τρόποι αυτοί παρέχονται και εκδηλώνονται διαφορετικά σε κάθε επαγγελματική ομάδα και ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε φορολογούμενου, καθιστούν δύσκολη τη διατύπωση ενός ενιαίου και γενικά αποδεκτού ορισμού.(Παυλόπουλος,1987).

Ένας ορισμός ο οποίος θεωρείται ότι καλύπτει σε μεγάλο βαθμό την έννοια της φοροδιαφυγής είναι ο ορισμός του Department of the Treasury του 1983, σύμφωνα με τον ορισμό αυτό η φοροδιαφυγή αποτελεί:

- Το τμήμα εκείνο των έμμεσων φόρων και λοιπόν άμεσων φόρων, το οποίο με βάση την ισχύουσα φορολογική νομοθεσία θα πρέπει να εισπράττεται και να αποδίδεται εθελοντικά στο κράτος αλλά για οποιοδήποτε λόγο αυτό δεν φθάνει ποτέ στο δημόσιο ταμείο. (Κανελλόπουλος,1995).
- Οι φόροι οι οποίοι δεν καταβλήθηκαν στον κράτος λόγω παροχής φορολογικών απαλλαγών και κινήτρων, χωρίς να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (Παυλόπουλος, 1987).

- Οι τόκοι που αντιστοιχούν στο τμήμα εκείνο των φόρων που καταβάλλονται με καθυστέρηση και μετά τη λήξη του οικείου δημοσιονομικού έτους. (Τάτσος,2001).

- Η μη είσπραξη των οφειλόμενων φόρων μετά την βεβαίωσή τους.

Η φοροδιαφυγή δεν πρέπει να συγχέεται με την φόρο – αποφυγή και ταυτίζεται με την καταστρατήγηση των διατάξεων των ισχυόντων φορολογικών νόμων, όπως πχ παράλειψη υποβολής φορολογικής δήλωσης ή υποβολή ανακριβών δηλώσεων ή εικονικών φορολογικών παραστατικών.(Κανελλόπουλος,1995).

Η ύπαρξη της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας έχει τεράστιες αρνητικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Δημιουργεί άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών και στερεί το Δημόσιο από σημαντικούς πόρους, τους οποίους, προκείμενου να τους εξασφαλίσει, επιβάλλει νέες φορολογικές επιβαρύνσεις σ' εκείνους που δεν μπορούν να αποφύγουν τη φορολόγηση.(Γκουμπανιτσάς,2010).

Με τη φοροδιαφυγή, επιδεινώνονται οι πληθωριστικές διαδικασίες και οι μακροοικονομικές ανισορροπίες, ειδικά σε περιόδους ύφεσης και εφαρμογής σταθεροποιητικών προγραμμάτων. Το μεγάλο μέγεθος της φοροδιαφυγής παίζει σημαντικό αρνητικό ρόλο στην αποτελεσματικότητα όλων των στόχων της οικονομικής πολιτικής. Όλες οι μορφές φορολογίας προκαλούν αντιδράσεις των, με σκοπό τον περιορισμό της φορολογικής τους επιβάρυνσης. (Γεωργακόπουλος,1997).

2.1.2. Παράγοντες που προσδιορίζουν τη φοροδιαφυγή

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της φοροδιαφυγής έχουν διευρυνθεί και είναι οι εξής (Παπαζήσης,2010):

- Το ύψος των φορολογικών συντελεστών.
- Η διάρθρωση της οικονομίας και της οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. βαθμός παραοικονομίας, ποσοστό του γεωργικού τομέα στο σύνολο του ΑΕΠ).
- Η ανεπάρκεια των δημοσίων υπηρεσιών να καταγράψουν επακριβώς το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων.
- Η ανεπάρκεια των φοροτεχνικών υπηρεσιών να βεβαιώσουν, να εισπράξουν τους φόρους και να διασταυρώσουν τα φορολογικά στοιχεία.

- Οι συστηματικές ρυθμίσεις φορολογικής αμνηστίας.
- Η έλλειψη δημοσιονομικού κτηματολογίου.
- Ο τρόπος διακυβέρνησης μιας χώρας και διαχείρισης του δημοσίου χρήματος.
- Η άδικη μεταχείριση των φορολογουμένων από το κράτος (π.χ. τα υψηλά επιτόκια επιβάρυνσης των φορολογουμένων στην περίπτωση που οφείλουν).
- Το επίπεδο των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών.
- Το ύψος των ποινών για φορολογικές παραβάσεις.
- Το στάδιο του οικονομικού κύκλου που βρίσκεται η οικονομία (ύφεση-ανεργία-πληθωρισμός).
- Το μέγεθος του δημόσιου τομέα.

2.2. Συνέπειες της φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή έχει πολλές συνέπειες όσον αφορά τη λειτουργία της οικονομίας και την επίτευξη των στόχων της οικονομικής πολιτικής.(Γάτσος,1987). Συγκεκριμένα:

1. Παραβιάζεται η βασική αρχή της Δίκαιης κατανομής των φορολογικών βαρών με ότι αυτό συνεπάγεται
2. Το Κράτος ενδέχεται να αντιμετωπίσει ταμιακές δυσχέρειες . Αυτό μπορεί να οδηγήσει είτε σε αύξηση των φόρων είτε με κρατικό δανεισμό είτε με μείωση των Κρατικών δαπανών (μικρότερες αυξήσεις σε μισθούς , μείωση δαπανών για παιδεία) .
3. Επηρεάζεται αρνητικά η φορολογική συνείδηση των φορολογούμενων που είναι συνεπείς με τις υποχρεώσεις τους, με αποτέλεσμα την βαθμιαία εξάπλωση της φοροδιαφυγής σε όλο και μεγαλύτερο αριθμό φορολογούμενων.

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι οι δυσμενείς επιδράσεις της φοροδιαφυγής είναι πολλές και σημαντικές και για το λόγο αυτό ο περιορισμός της θεωρείται για όλες τις χώρες, ως ένας από τους πιο βασικούς στόχους της οικονομικής πολιτικής.(Βαβούρας,2004).

Εκτός από τις δυσμενείς επιπτώσεις της φοροδιαφυγής υπάρχουν κάποιοι συγγραφείς οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η φοροδιαφυγή έχει και μερικές θετικές επιπτώσεις στην οικονομία των χωρών. Για παράδειγμα υποστηρίζεται ότι η φοροδιαφυγή αυξάνει τη δυνατότητα αποταμίευσης των ατόμων και των επιχειρήσεων το οποίο έχει σαν αποτέλεσμα την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης. Επιπλέον, η φοροδιαφυγή αποτρέπει την υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση.

Κάποιες ακραίες απόψεις υποστηρίζουν ότι η φοροδιαφυγή έχει θετική επίδραση στον κρατικό προϋπολογισμό, και συγκεκριμένα θεωρούν ότι η ύπαρξη υψηλού επιπέδου φοροδιαφυγής έχει ως αποτέλεσμα να διατηρούνται κίνητρα για την ανάληψη δραστηριοτήτων οι οποίες διαφορετικά, λόγω της φορολογίας, θα ματαιώνονταν.

Στην Ελλάδα το πρόβλημα της μη καταβολής φόρων έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις. Σύμφωνα με Έρευνα του Ο.Ε.Ε. και του Τμήματος Στατιστικής του Οικ. Παν. Αθηνών του 2010 με θέμα «Μέτρηση της Φορολογικής Συνείδησης» διαπιστώθηκε ότι:

- 8 στους 10 ερωτηθέντες εκτιμούν ότι οι φορολογούμενοι που φοροδιαφεύγουν το πραγματοποιούν επειδή «υπάρχει μικρή πιθανότητα εντοπισμού τους» από τις φοροελεγκτικές αρχές που είναι αρμόδιες για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.
- 1 στους 5 είναι διατεθειμένος να πάρει το ρίσκο της απόκρυψης των εισοδημάτων του, έστω και αν γνωρίζει ότι είναι πολύ πιθανό να εντοπισθεί από τις φορολογικές αρχές
- Σχεδόν 1 στους 2 των ερωτηθέντων πιστεύει ότι «αν θελήσει να αποκρύψει τα εισοδήματά του από την εφορία, μπορεί να το πραγματοποιήσει».
- 1 στους 10 παραδέχεται ότι έχει επιχειρήσει να εξαπατήσει την εφορία αναφορικά με τα πραγματικά του εισοδήματα
- 8 στους 10 θεωρούν ότι είναι ηθική τους υποχρέωση να δηλώνουν τα πραγματικά τους εισοδήματα
- 1 στους 2 πολίτες θεωρούν ότι σε ένα διεφθαρμένο κράτος η φοροδιαφυγή αποτελεί μια λογική αντίδραση.

Η αδυναμία σύλληψης των φοροφυγάδων και η έκταση της διαφθοράς αποτελούν κρίσιμους παράγοντες για τον καθορισμό της φορολογικής συμπεριφοράς των πολιτών.(Τάτσος,2001).

Στην Ελλάδα, οι εργασίες μέτρησης της φοροδιαφυγής και των αιτίων που την προκαλούν, είναι είτε αποσπασματικές, είτε υιοθετούν αμφίβολης καταλληλότητας για την ελληνική περίπτωση μεθοδολογίες και το θέμα παραμένει αδιερεύνητο.

Το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα έχει καταγραφεί από διάφορους διεθνείς οργανισμούς. Η συνοπτική αναφορά στο πρόβλημα της φοροαποφυγής, φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας στην Ελλάδα δείχνει ότι η φορολογική διοίκηση δεν ήταν σε θέση να εισπράξει τους φόρους.

Ο φορολογικός ελεγκτικός μηχανισμός ήταν εξαρτώμενος από ένα παλιό Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων και παράλληλα προσηλωμένος σε ένα αυστηρό σύστημα επιβολής προστίμων με πολύ χαμηλή εισπραξιμότητα, ο οποίος δεν μπορούσε να επιτελέσει το έργο του και ταυτόχρονα το πλαίσιο αυτό ήταν η αιτία της διαφθοράς και της αδιαφάνειας.

Όλα αυτά οδηγούν στην κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα το Ελληνικό Δημόσιο. Χρειάζεται μια γενναία προσπάθεια για να βγει η φορολογική διοίκηση από το τέλμα με μία σειρά από συντονισμένες θεσμικές οργανωτικές και επιχειρησιακές ενέργειες.

Το Υπουργείο Οικονομικών προέκρινε δράσεις οι οποίες αφορούσαν χώρους ιδιαίτερα προκλητικής φοροδιαφυγής, εντός των οποίων επέλεξε την στόχευση σε συγκεκριμένες ομάδες φορολογούμενων αποσκοπώντας στον παραδειγματισμό, την αλλαγή κλίματος και νοοτροπίας και την ώθηση προς ένα υψηλότερο επίπεδο οικειοθελούς συμμόρφωσης.

Η στόχευση αυτή από τον Σεπτέμβριο 2010 γίνεται στη Γ.Γ.Π.Σ. από την επιτροπή διασταυρώσεων στην οποία συμμετέχουν ανώτερα στελέχη του Υπουργείου Οικονομικών και της Γ.Γ.Π.Σ. με στόχο τον καθορισμό κριτηρίων επιλογής υποθέσεων. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, γίνεται στοχευμένη προσπάθεια επιλογής υποθέσεων μη φορολογικής συμμόρφωσης (μη υποβολής δηλώσεων) και υποθέσεων με χαμηλό δείκτη φορολογικής συμμόρφωσης και συνεπώς υψηλού κινδύνου για φοροδιαφυγή.

Μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα για τα οποία έγινε στοχευμένη επιλογή για να ελεγχθούν από τις Δ.Ο.Υ. είναι:

- Ιατροί με δηλώσεις χαμηλού φορολογητέου εισοδήματος που στεγάζονται σε επαγγελματικές εγκαταστάσεις υψηλής αξίας.
- Αποκάλυψη αποκρυπτόμενης επιχειρηματικής αμοιβής βάσει δηλώσεων φόρου εισοδήματος 2008-2010.
- Έλεγχος επιχειρήσεων με σημαντικές διαφορές οικονομικών στοιχείων μεταξύ 2008 και 2009.
- Εντοπισμός ιδιοκτητών οχημάτων που δεν κατέβαλαν τέλη κυκλοφορίας το 2008 και το 2009.
- Έλεγχοι επιτηδευματιών που είναι κάτοχοι περιουσιακών στοιχείων μεγάλης αξίας (αυτοκίνητα μεγάλου κυβισμού, κατοικίες με πισίνες κ.α.)
- Αποκάλυψη ενεργών υπόχρεων ΦΠΑ που παρέλειψαν να υποβάλλουν περιοδικές ή εκκαθαριστικές δηλώσεις.

Επίσης, δόθηκαν οδηγίες για τον επαναπροσανατολισμό των ελεγκτικών κλιμακίων των ΔΟΥ έτσι ώστε να πυκνώσουν οι προσωρινοί έλεγχοι ΦΠΑ και τέθηκαν ποσοτικοί στόχοι ελέγχων ανά ημέρα, εβδομάδα και μήνα και δημιουργήθηκε εφαρμογή της ΓΠΠΣ για την παρακολούθηση του εγχειρήματος.(Τάτσος,2015).

Η πιο σημαντική πρόοδος της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων, είναι η λειτουργία του TAXISnet και του Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος Ηλεκτρονικών Υπηρεσιών με τα οποία αναβαθμίζονται σημαντικά οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών.

Το TAXISnet ξεκίνησε το Δεκέμβριο του 2010 με την ανανεωμένη υπηρεσία ηλεκτρονικής υποβολής περιοδικών δηλώσεων ΦΠΑ. Στη συνέχεια ενεργοποιήθηκε η υπηρεσία ηλεκτρονικής υποβολής αρχικών εμπρόθεσμων και αρχικών εκπρόθεσμων Δηλώσεων Απόδοσης Φόρου Μισθωτών Υπηρεσιών και η υπηρεσία ηλεκτρονικής υποβολής Εκκαθαριστικών Δηλώσεων ΦΠΑ Οικονομικού Έτους 2011.

2.2.1. Ενέργειες κατά της φοροδιαφυγής

Για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, η ΓΠΠΣ ενεργεί ως εξής:

Στην εξαγωγή καταστάσεων προς έλεγχο και διασταυρώσεις η ΓΠΠΣ υποστηρίζει το ελεγκτικό έργο των υπηρεσιών του υπουργείου εξάγοντας πλήθος καταστάσεων προς έλεγχο βάσει κριτηρίων και διασταυρώσεων.

Οι πιο σημαντικές δράσεις είναι(Γάτσος,2012):

- Καταστάσεις μη υποβολής περιοδικής δήλωσης ΦΠΑ για τα έτη 2010 και 2011.
- Διάφορες διασταυρώσεις οφειλετών με Περιουσιολόγιο.
- Αποστολές ατομικών προσκλήσεων σε επιχειρήσεις με σημαντικές διαφορές οικονομικών στοιχείων μεταξύ χρήσεων 2008 και 2009.
- Διασταύρωση Οριστικών Δηλώσεων Φόρου Μισθωτών Υπηρεσιών και του Β' αντιτύπου των Βεβαιώσεων Αποδοχών για Υπηρεσίες Δημοσίου, με εισοδήματα από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις Οικονομικών ετών 2008-2014.
- Διασταυρωτικοί έλεγχοι των δηλωθέντων παραδόσεων από Ελληνικές επιχειρήσεις, προς αντίστοιχες του εξωτερικού.
- Διάφορες καταστάσεις με στοιχεία μητρώου και δηλώσεων συγκεκριμένων κατηγοριών επιτηδευματιών και περιοχών για ΣΔΟΕ.
- Διασταύρωση Επιχειρηματικής Αμοιβής ετών 2008 και 2009.
- Εντοπισμός μη πληρωμής τελών κυκλοφορίας ετών 2008 και 2009.
- Πολλές διασταυρώσεις και έλεγχοι των καταστάσεων που ζητούνται από τις φορολογικές και ελεγκτικές υπηρεσίες του Υπουργείου.

Για το επόμενο χρονικό διάστημα έγιναν και άλλες διασταυρώσεις, όπως(Βαβούρας,2004):

- Διασταύρωση επιχειρήσεων που περαίωσαν και δεν έχουν υποβάλει ΦΠΑ για οποιαδήποτε περίοδο.
- Διασταύρωση μη υποβολής ΦΠΑ και Εισοδήματος.

- Διασταύρωση επιχειρήσεων που περαίωσαν και δεν έχουν υποβάλει ΦΠΑ για οποιαδήποτε περίοδο.
- Καταστάσεις επιτηδευματιών που δεν αποδέχτηκαν την περαίωση βάσει διαφόρων κριτηρίων.
- Διασταύρωση στοιχείων διπλοτύπων απόδοσης ΦΜΥ που δηλώνονται στο Ε7 με το σύστημα εσόδων.
- Εντοπισμός Φυσικών προσώπων με σημαντική ακίνητη περιουσία, που δηλώνονται ότι εισπράττουν ενοίκια, αλλά δεν τα δηλώνουν ή δηλώνουν λιγότερα.
- Υλοποίηση βάσης δεδομένων ελεγκτικής αρμοδιότητας επιχειρήσεων για τον εντοπισμό μη πληρωμής τελών κυκλοφορίας.
- Αξιοποίηση δεδομένων του ΟΟΣΑ για εισοδήματα Ελλήνων στο εξωτερικό, για όσους δεν έχουν υποβάλλει δήλωση Φ.Ε. και τους δηλώνουν άλλοι ως εκμισθωτές.
- Καταστάσεις επιχειρήσεων με επιστροφές ΦΠΑ ή που έχουν υποβάλει αίτημα, λόγω ενδοκοινοτικών παραδόσεων.
- Διαδικασία αξιολόγησης ορθής χρήσης του κωδικού ανάλωσης κεφαλαίου παλαιότερων ετών στις ηλεκτρονικές δηλώσεις εισοδήματος.
- Διασταύρωση στοιχείων εισαγωγών και ενδοκοινοτικών αποκτήσεων για περιπτώσεις που δεν υπάρχει συμφωνία και απαιτείται συνεργασία των αρμοδίων διευθύνσεων για να προσδιοριστεί ο μηχανισμός.
- Στην υποστήριξη με δεδομένα και εφαρμογές των ομάδων αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής που έχει δημιουργήσει το Υπουργείο.
- Στην πραγματοποίηση τακτικών συνεδριάσεων της επιτελικής ομάδας ηλεκτρονικών διασταυρώσεων για το σχεδιασμό τους και την παρακολούθηση των αποτελεσμάτων.
- Στην αποστολή ηλεκτρονικών ή έγγραφων ειδοποιήσεων για επερχόμενες φορολογικές υποχρεώσεις ή υποχρεώσεις που δεν υλοποιήθηκαν.
- Στην αποστολή προσωποποιημένης αναφοράς στους προϊστάμενους των ΔΟΥ για τα αποτελέσματα της ημέρας.

- Στη δημιουργία σχέσεων για τη συλλογή δεδομένων οικονομικού ενδιαφέροντος (τράπεζες, ταμεία ασφάλισης, δικηγορικοί σύλλογοι, ΤΕΕ κ.α.).
- Στη δημιουργία και αξιοποίηση συστήματος καταγραφής και παρακολούθησης των αποτελεσμάτων των διασταυρώσεων, μέσω της οποίας είναι εφικτό ανά πάσα στιγμή να γνωρίζει το Υπουργείο την πρόοδο της αξιοποίησης των αποτελεσμάτων των διασταυρώσεων.

2.3. Παραοικονομία

Παραοικονομία θεωρείται το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο ασκείται λαθραία και παράνομα. (Γεωργακόπουλος,1997). Το τμήμα αυτό της οικονομικής δραστηριότητας δεν είναι δυνατό να μετρηθεί και να καταγραφεί από τις επίσημες στατιστικές υπηρεσίες, οπότε αποκαλύπτεται όταν οι δαπάνες οι καταναλωτικές εμφανίζονται υπερβολικά υψηλότερες από τα καταγεγραμμένα επίσημως συνολικά εισοδήματα.(Βαβούρας,2004).

Η παραοικονομία σε πολλές χώρες είναι ένα μεγάλο ποσοστό της συνολικής πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας, όπου η τελευταία αποτελείται από την επίσημη, την ανεπίσημη και την παραοικονομία (νόμιμων και παράνομων πράξεων). (Τάτσος,1987). Με την έννοια αυτή ισχύει ότι ισχύει και για τις έννοιες της φόρο - αποφυγής και φοροδιαφυγής, δηλαδή υπάρχει μεγάλη δυσκολία στο να εξευρεθεί ένας κοινός ορισμός εξαιτίας των διαφορετικών συνθηκών σε κάθε οικονομία, σε κάθε χώρα, σε κάθε θεωρητική προσέγγιση κλπ. Για τους λόγους αυτούς το φαινόμενο της παραοικονομίας έχει αναφερθεί σαν άτυπη οικονομία, ανεπίσημη, κρυφή, μαύρη, μη καταγεγραμμένη, σκιάδης, υπόγεια, γκρίζα, παράλληλη, δυαδική και άλλους πολλούς ορισμούς. (Μανεσιώτης,1991).

Η ύπαρξη υψηλού ποσοστού παραοικονομίας καθιστά αναποτελεσματικές τις περισσότερες πολιτικές αφού τα μέτρα της οικονομικής πολιτικής επηρεάζουν μόνο όσους δεν διενεργούν παραοικονομία.(Τάτσος,2001). Για αυτό το λόγο η πολιτική περιορισμού των εισοδημάτων και της ζήτησης οδηγεί τελικά σε μείωση του εισοδήματος και της ζήτησης μόνον εκείνων που προσφέρουν εξαρτημένη εργασία.

Η διατήρηση και λειτουργία της παράλληλης οικονομίας (παραοικονομίας) δημιουργεί αύξηση της φοροδιαφυγής στον τομέα των άμεσων φόρων και άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών.

Μία άλλη προσέγγιση, σύμφωνα με τον Tanzi (2003), παραοικονομία είναι το ΑΕΠ το οποίο επειδή δεν δηλώνεται καθόλου ή δηλώνεται μερικώς, δεν μετριέται από τις επίσημες στατιστικές.

Ένας γενικός ορισμός ορίζει την παραοικονομία ως το ποσοστό της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο θα έπρεπε αλλά για διάφορους λόγους δεν καταγράφεται. (Μανεσιώτης,1991).

Το μέγεθος της παραοικονομίας ενός κράτους συνδέεται με το ύψος της φοροδιαφυγής καθώς ένας από τους σημαντικότερους λόγους ύπαρξης της παραοικονομίας είναι η αποφυγή πληρωμής φόρων.(Κορομηλάς,2009).

Ακόμα και όταν η δραστηριοποίηση στο χώρο της παραοικονομίας οφείλεται σε άλλους λόγους όπως για παράδειγμα η αποφυγή κρατικών περιορισμών και ρυθμίσεων, οδηγεί σχεδόν αυτόματα σε φοροδιαφυγή ώστε να μην αποκαλυφθούν οι κρυφές δραστηριότητες. Ωστόσο, τα δύο μεγέθη δεν είναι ταυτόσημα καθώς εκτός από το μέγεθος της φοροδιαφυγής που συνδέεται με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα, υπάρχει και ένα τμήμα που δεν συνδέεται.

Η παραοικονομία, στην Ελλάδα, εντοπίζεται σε:

- Εισοδήματα που δεν δηλώνονται στις φορολογικές αρχές ενώ αποκτώνται νόμιμα, (όπως εισοδήματα από δεύτερη εργασία ή από εργασία ατόμων που λαμβάνουν επίδομα ανεργίας), προκαλώντας αντίστοιχη εκτεταμένη φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή.
- Εισοδήματα από παράνομες δραστηριότητες, όπως λαθρεμπόριο (καυσίμων, ποτών, τσιγάρων, ναρκωτικών κλπ.), τοκογλυφία, παραεμπόριο (πλανόδιο εμπόριο από οικονομικούς μετανάστες και στεγασμένο εμπόριο χωρίς έκδοση αντίστοιχων παραστατικών πώλησης), μαύρο χρήμα (χρηματισμοί- διαφθορά).
- Εισοδήματα από δραστηριότητες εκτός μηχανισμού αγοράς (όπως η διάθεση ειδών παραγόμενων κατ' οίκον κλπ.).

2.3.1. Αρνητικές συνέπειες παραοικονομίας

Η παραοικονομία έχει πολλές αρνητικές συνέπειες(Μανεσιώτης,1991). Το υψηλό ποσοστό παραοικονομίας αποκαλύπτει ότι ένα μεγάλο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας δεν καταγράφεται από τις επίσημες στατιστικές υπηρεσίες, με

συνέπεια το εθνικό προϊόν που εμφανίζουν οι εθνικοί λογαριασμοί να είναι σοβαρά υποεκτιμημένο. Αυτό συνεπάγεται λανθασμένο και αναποτελεσματικό προγραμματισμό στόχων οικονομικής πολιτικής, γιατί η παραοικονομία μπορεί να εξουδετερώσει μέτρα πολιτικής που βασίζονται μόνο στην επίσημη οικονομία.(Τάτσος,2001).

Με την ύπαρξη της παραοικονομίας προκαλείται αθέμιτος ανταγωνισμός και υπερκέρδη.(Κορομηλάς,2009). Η υποεκτίμηση επίσης του ΑΕΠ, οδηγεί σε υποβάθμιση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας και σε λάθος συμπεράσματα, τα οποία καθορίζουν την ασκούμενη οικονομική πολιτική. Με την ύπαρξη υψηλού ποσοστού παραοικονομίας δημιουργείται σημαντική φοροδιαφυγή, με αποτέλεσμα μειωμένα φορολογικά έσοδα και μεγαλύτερο δημοσιονομικό έλλειμμα (Μανεσιώτης,1991).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας και το IFC (International Finance Corporation), στα 400 εκατ. ευρώ υπολογίζεται η παραοικονομία στην Ελλάδα και το σύνολο της φοροδιαφυγής υπολογίζεται σε 52 δισ. ευρώ. Τα 15 δισ. ευρώ αφορούν τζίρο ελληνικών επιχειρήσεων που δεν δηλώνονται και φοροδιαφεύγουν διότι οι ελληνικές επιχειρήσεις δηλώνουν μόνο το 89% των εσόδων τους.

2.3.2. Θετικές συνέπειες παραοικονομίας

Εκτός από τις αρνητικές συνέπειες η παραοικονομία έχει και θετικές συνέπειες οι οποίες απαριθμούνται παρακάτω. Τα θετικά χαρακτηριστικά της παραοικονομίας είναι(Τάτσος,2001):

A) Η απασχόληση και τα εισοδήματα που δημιουργεί αυξάνονται.

B) Ενισχύεται η ανταγωνιστικότητα στα επίπεδα των επιχειρήσεων και οι επιχειρήσεις στρέφονται στην παραοικονομία για την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος με αποτέλεσμα να αυξάνεται η ανταγωνιστικότητά τους.

Γ) Η απορρόφηση εργατικού δυναμικού είναι ένα άλλο θετικό χαρακτηριστικό της παραοικονομίας η οποία δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας με την απορρόφηση εργατικού δυναμικού.

Δ) Η παραοικονομία έχει ως αποτέλεσμα τη φορολογική απαλλαγή κάποιων ατόμων, ενώ αντίστοιχα αυξάνει το φορολογικό βάρος των ατόμων εκείνων που απασχολούνται στην επίσημη οικονομία.

Ε) Στην περίπτωση που τα άτομα που ασχολούνται με την παραοικονομία είναι άτομα χαμηλών εισοδημάτων θα μπορούσαμε να πούμε ότι η παραοικονομία βοηθά στη βελτίωση της κατανομής του διαθέσιμου εισοδήματος οπότε αυξάνει την ευημερία των ατόμων.

2.4 Σχέση φοροδιαφυγής και παραοικονομίας

Η φοροδιαφυγή είναι η παράνομη απόκρυψη φορολογητέας ύλης ενός φυσικού ή νομικού προσώπου, με απώτερο στόχο τη μείωση ή εξάλειψη της φορολογικής υποχρέωσης. Έχει εξελιχθεί σε σταθερό φαινόμενο συνεχώς διογκούμενο με αστάθμητες συνέπειες στα δημόσια έσοδα, μειώνοντας τις κοινωνικές παροχές και δημιουργώντας φορολογική ανισότητα μεταξύ των φορολογουμένων.

Η φοροδιαφυγή εντοπίζεται στους άμεσους και στους έμμεσους φόρους. Ο φόρος εισοδήματος συγκεντρώνει τα πιο υψηλά ποσοστά φοροδιαφυγής, ως άμεσος φόρος και ιδιαιτέρως επαχθής.

Η φοροδιαφυγή και η παραοικονομία είναι έννοιες συνεχώς μεταβαλλόμενες. Πρέπει να διαχωρίζονται διότι σε διαφορετική περίπτωση τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται για την αντιμετώπιση τους δεν πρόκειται να είναι αποτελεσματικά. (Βασαρδάνη, 2011). Η διαφορά που υπάρχει μεταξύ αυτών των δύο μεγεθών θα έπρεπε να είναι καταγραμμένη στο επίσημο εθνικό προϊόν.

Ο ορισμός της παραοικονομίας ταυτίζεται με τον ορισμό της φοροδιαφυγής. Η ύπαρξη της φοροδιαφυγής δεν συνεπάγεται με ύπαρξη παραοικονομίας. (Κορομηλάς, 2009).

Η φοροδιαφυγή χωρίζεται σε δύο κατηγορίες. Πρώτον η φοροδιαφυγή που σχετίζεται με την τρέχουσα συνολική οικονομική δραστηριότητα (εισόδημα συντελεστών παραγωγής του τρέχοντος έτους) και δεύτερον, η φοροδιαφυγή η οποία έχει να κάνει με τη μη τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα (φορολογία μεταβιβάσεων κληρονομιών).

Η παραοικονομία σχετίζεται μόνο με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα. Από όλα αυτά συμπεραίνεται ότι οι δύο έννοιες δεν ταυτίζονται.(Παυλόπουλος,2007).

Η φοροδιαφυγή με την παραοικονομία μπορεί να συνυπάρξουν στην περίπτωση κατά την οποία δεν έχουν καταγραφεί στους εθνικούς λογαριασμούς οι τρέχουσες οικονομικές δραστηριότητες και δεν έχουν δηλωθεί τα αντίστοιχα εισοδήματα των συντελεστών παραγωγής στις οικονομικές υπηρεσίες.(Κορομηλάς,2009).

Κεφάλαιο 3^ο :Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα

3.1 Εισαγωγή στην αδήλωτη εργασία

Κατά την πενταετία 2010- 2014 επιχειρείται πολύ συχνά να αντιστραφεί το γενικευμένο κλίμα εργοδοτικής αυθαιρεσίας και εργασιακής παρανομίας που κυριαρχεί στην ελληνική αγορά εργασίας μέσα από την παρουσίαση δεδομένων και επιχειρημάτων για το ζήτημα της καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας. (Πελαγίδης,2010). Η προσπάθεια δημιουργίας διαψεύδεται καθημερινά από την πραγματικότητα, που είναι σκληρή. Στην ιστορία της χώρας ποτέ δεν είχαν ληφθεί τόσο πολλά μέτρα για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα και ποτέ άλλοτε το μέγεθος αυτής δεν βρίσκονταν στα σημερινά δυσθεώρητα ύψη με τάσεις αυξητικές.

Στην εποχή των Μνημονίων, η επίσημα καταγεγραμμένη αδήλωτη εργασία από τις αρμόδιες ελεγκτικές αρχές εκτοξεύεται από το 29,7% λίγο πριν το 2010, στο 40,5% στα τέλη του 2013 και περιορίστηκε στο 25% στα τέλη του 2014 (ILO, 2014).

Όσον αφορά τη μισθωτή εργασία υπάρχουν ορισμένα ερωτήματα, στα οποία δίνονται αιτιολογημένες απαντήσεις, που απορρέουν από τις πλέον έγκυρες πηγές, από δημοσιευμένες μελέτες του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας ή από επιστημονικές έρευνες που εκπονούνται από το ίδιο το Υπουργείο Εργασίας αλλά παραμένουν αδημοσίευτες.

Κάποια από τα ερωτήματα είναι:

- 1) Από τη στιγμή που το εργατικό κόστος αξιολογείται ως πηγή πρόκλησης και προτίμησης διαφόρων μορφών αδήλωτης εργασίας, γιατί η τεράστια συρρίκνωση του κόστους αυτού στην Ελλάδα σε πρωτοφανή χαμηλά επίπεδα την τελευταία πενταετία δεν είχε ως αποτέλεσμα τη συγκράτηση αλλά την εκτόξευσή τους;
- 2) Γιατί τα υιοθετούμενα μέτρα δεν επιφέρουν και δεν αναμένεται να επιφέρουν ουσιαστικά αποτελέσματα στην καταπολέμηση του φαινομένου;
- 3) Ποιες είναι οι εκθέσεις αξιολόγησης των μέτρων που λαμβάνονται από το Υπουργείο Εργασίας για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας την περίοδο 2010-2014 και γιατί δεν δημοσιεύονται;

4) Γιατί δεν έχουν δημοσιευτεί ορισμένα από τα κεντρικά συμπεράσματα που εμπεριέχονται στην έρευνα του ΣΕΠΕ με θέμα Έρευνα του φαινομένου της αδήλωτης εργασίας, η οποία ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο του 2012;

5) Σε ποιο βαθμό αξιοποιείται η σύγχρονη πλούσια εμπειρία από χώρες με αντίστοιχα δημοσιονομικά προβλήματα στο Νότο της Ευρώπης και ποια διδάγματα συνάγονται από τον ουσιώδη και ενεργό ρόλο των συνδικάτων των εργαζομένων, της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων κοινωνικών φορέων και θεσμών στο σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στην παρακολούθηση της εφαρμογής αντίστοιχων επιτυχημένων μέτρων σε άλλες χώρες;

3.2 Το αντικείμενο των μέτρων καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας

Στην ελληνική περίπτωση, με βάση τις εθνικές ιδιαιτερότητες και τα εθνικά χαρακτηριστικά, οι σχετικές καταγραφές και αναφορές περιορίζονται κατά κανόνα στην πλήρως αδήλωτη εργασία και δεν καλύπτουν όλο το φάσμα των μη δηλωθέντων τμημάτων της εργασίας των μισθωτών της χώρας.(Πελαγίδης,2010). Για τον λόγο αυτό οι έννοιες αδήλωτη και ανασφάλιστη εργασία ταυτίζονται (στη θεωρία αλλά και στα επίσημα στοιχεία), μολονότι μια ασφαλισμένη τυπικά εργασία μπορεί να μην είναι ορθά ή απολύτως ασφαλισμένη, για παράδειγμα με κριτήριο το ύψος του νόμιμου μισθού (εργόσημο), το φορέα κύριας ασφάλισης (ΟΓΑ αντί για ΙΚΑ) ή τον πραγματοποιηθέντα χρόνο εργασίας (υπερωρίες).

Επιπλέον, η νόμιμη απορρύθμιση της αγοράς εργασίας και η κανονικοποίηση όλων των ακραίων μορφών ευέλικτης απασχόλησης δένει πλέον τα χέρια των στελεχών των ελεγκτικών μηχανισμών, που πολλές φορές αδυνατούν να αξιολογήσουν και να καταγράψουν φαινόμενα αδήλωτης εργασίας, είτε γιατί η σχέση εργασίας είναι τυπικά σύννομη (μπλοκάκι) είτε γιατί στερούνται δικαιοδοσίας (μισθωτοί εργάτες γης).

Οι επίσημες καταγραφές αφορούν την πλήρως αδήλωτη εργασία (ανασφάλιστη ή μη) και θα πρέπει να θεωρούνται ως το ελάχιστο επίπεδο εκδήλωσης του φαινομένου στην ελληνική περίπτωση, το οποίο είναι βέβαιο ότι στην ολότητά του αναφέρεται σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων (ή επιχειρήσεων). Έτσι, σύμφωνα με διαθέσιμα στοιχεία για το 2013, τουλάχιστον το 40,5% των εργαζομένων στις

(ελεγμένες) επιχειρήσεις της χώρας είναι αδήλωτοι ή ανασφάλιστοι εργαζόμενοι και τουλάχιστον το 50,2% των (ελεγμένων) επιχειρήσεων κάνει χρήση της δυνατότητας για αδήλωτη εργασία.

Οι δειγματοληπτικοί έλεγχοι στο σύνολο του πληθυσμού δίνουν πολύ χρήσιμα συμπεράσματα. Στην προαναφερθείσα έρευνα του ΣΕΠΕ (2012), συνάγεται ότι το ποσοστό αδήλωτης εργασίας πρέπει να κινείται πάνω από το 30%, ποσοστό που αυξάνεται σε κλάδους με εποχιακή απασχόληση.

Υψηλό είναι και το δηλούμενο ποσοστό αδήλωτης εργασίας (26%) από τους ίδιους τους επιχειρηματίες, το οποίο είναι πολύ κοντά στο εκτιμώμενο κλαδικό επίπεδο που οι ίδιοι είχαν δηλώσει σε άλλη ερώτηση στο πλαίσιο της έρευνας (32,7%). Το μεγαλύτερο ποσοστό αδήλωτης εργασίας κατά την εκτίμηση των εργοδοτών το συγκεντρώνει, προφανώς, η ανασφάλιστη εργασία (59%).

Εικόνα 2: Πίνακας ποσοστών αδήλωτης εργασίας 2012-2014

Πηγή: Wikipedia

3.3 Τα μέτρα καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας και η αποτελεσματικότητά τους

Τα μέτρα που υιοθετούνται την περίοδο 2010-2014 για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας είναι συνολικά οκτώ και τα περισσότερα χαρακτηρίζονται ως καινοτόμα.

ΕΡΓΟΣΗΜΟ

Η θέσπιση της μεθόδου πληρωμής και παρακράτησης ασφαλιστικών εισφορών στη βάση του εργόσημου εισάγεται για πρώτη φορά στην ελληνική νομοθεσία στο πλαίσιο του ν. 3863/2010.(Πελαγίδης,2010). Η καινοτομία αφορά κατηγορίες εργαζομένων με μη σταθερή ή με περιστασιακή απασχόληση σε έναν ή περισσότερους εργοδότες, οι οποίοι παρέχουν τη μισθωτή εργασία ή τις υπηρεσίες τους, δίχως να είναι πρακτικά εφικτή ή δίχως να συνηθίζεται στην πράξη η σύναψη σύμβασης εξαρτημένης εργασίας.

Το Υπουργείο Εργασίας αναφέρεται στη θεσμοθέτηση του εργόσημου ως τρόπου ασφάλισης σε εργασίες που κινούνται στα όρια μεταξύ τυπικής και άτυπης οικονομίας.

Το εργόσημο εστιάζει σε εργαζομένους σε συγκεκριμένες ειδικότητες, επαγγέλματα ή θέσεις εργασίας. Στην πραγματικότητα πρόκειται για ένα μέσο καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας, και ειδικότερα της εισφοροδιαφυγής, και ως τέτοιο έχει ταξινομηθεί στην ελληνική έννομη τάξη και όχι ως μέτρο περιορισμού της παραοικονομίας.

Το συγκεκριμένο μέτρο εστιάζει σε συγκεκριμένες κατηγορίες εργαζομένων και σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο της παραοικονομίας, (Πελαγίδης, 2010).

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος υπολογισμού των ημερών ασφάλισης που προκύπτουν για τους εργαζομένους με εργόσημο, οι οποίοι δικαιώνονται τόσες ημέρες ασφάλισης όσες προκύπτουν από τη διαίρεση του ποσού των ασφαλιστικών εισφορών με το ποσό εισφορών που αντιστοιχεί στο ημερομίσθιο ανειδίκευτου εργάτη της 31ης Δεκεμβρίου του έτους 2011, σύμφωνα με την ΕΓΣΣΕ. Το ποσό που αποτυπώνεται στο σώμα του εργόσημου διαμορφώνεται μετά από συμφωνία των μερών και δεν αντιστοιχεί υποχρεωτικά σε μία ημέρα εργασίας, αλλά μπορεί να συνεπάγεται αμοιβή που καταλαμβάνει περισσότερα του ενός ημερομίσθια.

Οι ημέρες ασφάλισης δεν μπορούν να υπερβούν τις 25 ανά ημερολογιακό μήνα ή τις 300 ημέρες ασφάλισης ανά ημερολογιακό έτος και ανάγονται στον ημερολογιακό μήνα εξαργύρωσης του εργόσημου, ενώ το μέτρο αυτό ισχύει αναδρομικά από τις 1/1/2013.

Όσον αφορά τα κίνητρα για την υιοθέτηση του μέτρου του εργόσημου ως μέσο πληρωμής και ασφάλισης της περιστασιακής απασχόλησης αφιερώνονται συγκεκριμένες ρυθμίσεις. Στο αρχικό άρθρο 20 παρ. 5 του ν. 3863/2010 προβλέφθηκε ότι οι ετήσιες καταβληθείσες εισφορές εκπίπτουν κατά τα 2/3 από το φορολογητέο εισόδημα του εργοδότη και κατά το 1/3 από το φορολογητέο εισόδημα του εργαζομένου.

Σε ό,τι αφορά τα αντικίνητρα σύμφωνα με το άρθρο 24 του ν. 3863/2010: «Η παράβαση των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου και η μη πληρωμή με εργόσημο συνεπάγεται πρόστιμο ίσο με το 50πλάσιο του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη της 31ης Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους σύμφωνα με την ΕΓΣΣΕ και επιβάλλεται από τον αντίστοιχο ΦΚΑ.

Το εργόσημο αποτελεί ένα μέτρο που αφορά την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας στο σύνολό της και εντάσσεται στις ρυθμίσεις για το καθεστώς απασχόλησης και διαμονής των μεταναστών, εφόσον οι απασχολούμενοι στις περισσότερες επαγγελματικές ειδικότητες είναι διαχρονικά μετανάστες.

Η διεθνής εμπειρία του εργόσημου καταδεικνύει ότι υπάρχουν πολλά είδη εργόσημων, τα οποία νοούνται ως μέσα είτε προσέλκυσης εργατικού δυναμικού είτε καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας, πάντοτε στο πλαίσιο στοχευμένων και κεντρικών κλαδικών πολιτικών, που συνοδεύονται από μελέτες.

3.4 Ηθικά ζητήματα που προκύπτουν από τη φοροδιαφυγή

Πολλές μελέτες τοποθετούν την παραοικονομία στη χώρα μας σε πολύ υψηλά μεγέθη. Το πρόβλημα που υπάρχει εδώ και πάρα πολλά χρόνια παραμένει αναλλοίωτο.(Γκουμπανιτσάς,2010). Η χώρα χρειάστηκε να οδηγηθεί σε αυτές τις επώδυνες καταστάσεις ώστε να συνειδητοποιήσουν οι κυβερνώντες ότι υπάρχει μεγάλη ανάγκη μείωσης του μεγέθους της παραοικονομίας και αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής.(Κορομηλάς,2009).

Το δημόσιο χρέος παραμένει υψηλό, αφήνοντας ελάχιστα περιθώρια για τους αναγκαίους χειρισμούς στο μέτωπο της δημοσιονομικής πολιτικής, που θα είχαν ως στόχο τον περιορισμό των επιπτώσεων στην οικονομία από την κρίση.(Νίτση,2011). Πρέπει να ξεκινήσουν αμέσως οι παρεμβάσεις που θα επιτρέψουν τη δημιουργία πρωτογενούς πλεονάσματος.

Εάν είχε συλληφθεί έστω ένα μέρος της φοροδιαφυγής, δεν θα γινόταν λόγος για ελλειμματικό προϋπολογισμό, ούτε για μη διαχειρίσιμο δημόσιο χρέος, αλλά ούτε και για προσπάθεια τόνωσης των δημοσίων εσόδων με μειώσεις παροχών.

Η επιβολή φοροεισπρακτικών μέτρων, δείχνει την αδυναμία αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής και παραπέμπει σε συνειδητή παραίτηση από την προσπάθεια καταπολέμησης αυτών των φαινομένων, δίνοντας την εντύπωση ότι πρέπει να τιμωρηθούν όλοι αυτοί που εμφάνισαν όλα τα εισοδήματά τους.(Γκουμπανιτσάς,2010).

Η φοροδιαφυγή είναι νομικά και ηθικά κολάσιμη.(Βαβούρας,2004). Το κακό όμως γίνεται και στις δύο περιπτώσεις. Ειδικά σήμερα, που η χώρα έχει περισσότερο από ποτέ την ανάγκη να μειώσει το μέγεθος της παραοικονομίας και να περιορίσει ουσιαστικά τα μεγέθη της φοροδιαφυγής, αυξάνοντας τα δημόσια έσοδα χωρίς την επιβολή άλλων φοροεισπρακτικών μέτρων, ελαφρύνοντας παράλληλα το πρόγραμμα λιτότητας και περικοπής δαπανών.

Η μελέτη της φοροδιαφυγής αποτελεί το μεγαλύτερο δημοσιονομικό πρόβλημα στη χώρα μας. Ως σπουδαιότερα προβλήματα εντοπίζονται οι βασικές αδυναμίες του φορολογικού συστήματος, όπως η πολυνομία και ασάφειες διατάξεων, η ανεπαρκής και αναποτελεσματική οργάνωση των αρμόδιων υπηρεσιών, και οι συχνές ρυθμίσεις των οφειλόμενων φόρων που συντείνουν στη διάβρωση του φορολογικής συνείδησης και χαλάρωση της φορολογικής ηθικής.(Κορομηλάς,2009).

Μια προσέγγιση που επιχειρεί ο Κορομηλάς (2009), σε ένα άρθρο του είναι η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος, με το κλείσιμο όλων των παραθύρων που δίνουν τη δυνατότητα φοροαποφυγής (ειδικά από τους οικονομικά ισχυρότερους δημιουργώντας κατά επέκταση κοινωνική αδικία). Συγκεκριμένα, προτείνει να οικοδομηθεί ένα νέο σύστημα «πόθεν έσχες», και με μια σειρά άλλων μέτρων που θα στοχεύουν στη σταθεροποίηση του φορολογικού συστήματος, το οποίο θα

αντικαταστήσει τα υφιστάμενα τεκμήρια απόκτησης περιουσιακών στοιχείων και διαβίωσης.

Πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η βασικότερη αιτία της φοροδιαφυγής εστιάζεται κυρίως στη συμμετοχή των οργάνων της πολιτείας στη διαφθορά όπως η απόκτηση πλούτου ο οποίος δεν δηλώνεται. Μια ακόμα βασική αιτία είναι το υφιστάμενο φορολογικό σύστημα, το οποίο δεν είναι κοινωνικά δίκαιο, αφήνοντας παραθυράκια που εύκολα μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι οικονομικά ισχυρότεροι με το πρόσχημα «ό,τι είναι νόμιμο είναι και ηθικό», κατά συνέπεια να έχουμε την αύξηση της φοροδιαφυγής και να αδικούνται οι νομοταγείς πολίτες. (Κορομηλάς,2009).

Η φοροδιαφυγή μένει άλυτη και ακμάζουσα στην Ελλάδα, επειδή η αδυναμία και η αδιαφορία του κρατικού μηχανισμού στον εντοπισμό των μη δηλωμένων εργαζομένων συνδέεται άμεσα με το γεγονός ότι η πλειονότητα των βουλευτών ανήκει στα πέντε επαγγέλματα που είναι πρώτα στη φοροδιαφυγή.(Αρταβάνη,2012).

Για να είναι αποτελεσματικές όλες οι ρυθμίσεις και τα μέτρα, θα πρέπει να εφαρμόζονται μεθοδικά και ακατάπαυστα.

3.5 Προβλήματα που δημιουργεί η αδήλωτη εργασία

Ορισμένα από τα κύρια προβλήματα που δημιουργεί η αδήλωτη εργασία είναι:

- η στρέβλωση του ανταγωνισμού, τόσο στις εσωτερικές αγορές, όσο και μεταξύ των κρατών μελών,
- η πρόκληση και επιδείνωση της κοινωνικής ανισότητας,
- ο αθέμιτος ανταγωνισμός μεταξύ των εργαζόμενων,
- υπονομεύει τη χρηματοδότηση των κρατικών οργανισμών και ταμείων,
- αποστερεί πόρους από τα ασφαλιστικά ταμεία,
- κατά συνέπεια και απώλεια της εμπιστοσύνης προς τους Ασφαλιστικούς Οργανισμούς
- υπονομεύει τη κατανομή της κοινωνικής πρόνοιας και των δημοσίων υπηρεσιών,

- εκθέτει σε κίνδυνο τους αδήλωτος εργαζομένους, καθώς συνήθως απασχολούνται χωρίς κοινωνική προστασία και ασφάλιση,
- εκθέτουν σε κίνδυνο την υγεία των υπολοίπων εργαζομένων, καθώς δεν υπόκεινται σε έλεγχο,
- εκθέτουν σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, εφόσον απασχολούνται σε επισιτιστικές ή παρόμοιες εργασίες,
- έχει αρνητικές συνέπειες για την πλήρη απασχόληση, την ποιότητα και την παραγωγικότητα της εργασίας και την κοινωνική συνοχή, που αποτελούν τους πυλώνες της Στρατηγικής της Λισαβόνας (E.K., 2008).

Η πιο βασική επίπτωση που προκύπτει από την αδήλωτη εργασία είναι η αποστέρηση πόρων από τα ασφαλιστικά ταμεία, διότι αποτελούν το μέσο διαφύλαξης του πλούτου για την απόδοση συντάξεων και την προστασία του πολυτιμότερου αγαθού και τον βασικό πυλώνα χρηματοδότησης και δανεισμού του ελληνικού δημοσίου μέσω της αγοράς ομολόγων.

3.6 Αιτίες αδήλωτης εργασίας

Η πιο σημαντική αιτία ύπαρξης αδήλωτης εργασίας είναι η σχέση κόστους – οφέλους, δηλαδή το δυνητικό κέρδος που υπάρχει για τους εργοδότες και για τους εργαζόμενους και η σχέση του με την πιθανότητα αποκάλυψης της απάτης και του ύψους των κυρώσεων που επιβάλλονται.

Στις επιχειρήσεις, το κέρδος από την αδήλωτη εργασία προέρχεται από τη μη πληρωμή των ασφαλιστικών εισφορών, οι οποίες ανέρχονται περίπου στο 45-50% του καταβαλλόμενου μισθού.

Όσον αφορά τον εργαζόμενο, υπάρχει κέρδος από τη μη φορολόγηση των εισοδημάτων και από την απολαβή μεταβιβαστικών πληρωμών και παροχών, ως υποτιθέμενος άνεργος. Πολλές φορές εργαζόμενοι στο καθεστώς αυτό εμφανίζονται τα άτομα που ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας, με αποτέλεσμα να λαμβάνουν επιδόματα ενοικίου, σπίτια από τον οργανισμό εργατικής κατοικίας και άλλα ειδικά επιδόματα και παροχές. Δυστυχώς το καθεστώς αυτό ενισχύεται από τον ελλιπή έλεγχο της ανεργίας (Χατζηδημητρίου, 1991). Όλο αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι δικαιούχοι επιδομάτων κοινωνικής πρόνοιας «τείνουν» προς την αδήλωτη εργασία.

Κατά τη διάρκεια του ελέγχου, υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες εργαζόμενοι εγκαταλείπουν το χώρο εργασίας, κρύβονται ή ισχυρίζονται ότι δεν είναι εργαζόμενοι στην επιχείρηση αλλά επισκέπτες, με αποτέλεσμα οι ελεγκτικοί μηχανισμοί να μην έχουν επαρκή στοιχεία για την τεκμηρίωση παράβασης. Σύμφωνα με μελετητές δεν κερδίζουν πάντα οι εργαζόμενοι από την αδήλωτη εργασία σε σχέση με αυτούς που είναι δηλωμένοι (Colin and Nadina, 2012).

Σημαντική αιτία από την οποία απορρέει το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας, είναι ότι πολλά κράτη μέλη αντιμετωπίζουν χρόνιες ελλείψεις σε συγκεκριμένες εργασίες όπως είναι οι εργασίες που δεν απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις. Οι εργασίες αυτές συνήθως είναι κοπιαστικές και πολλές φορές ανθυγιεινές ή επικίνδυνες, οπότε δεν υπάρχουν πολλοί εργαζόμενοι διαθέσιμοι να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε τόσο χαμηλές αμοιβές.

Η βασική κατηγορία ατόμων που προσφέρει εργασία κάτω από αυτές τις αντίξοες συνθήκες είναι οι παράνομοι εργαζόμενοι, οι οποίοι δεν έχουν το νομικό δικαίωμα να εργαστούν. (Kicinger, 2004).

Η φύση των εργασιών είναι τέτοια που δεν παρέχεται σε κάποιο δημόσιο χώρο, αλλά συνήθως σε οικιακό περιβάλλον, όπως είναι οι οικιακές υπηρεσίες και οι αγροτικές εργασίες, δηλαδή σε χώρους που δύσκολα μπορούν να έχουν πρόσβαση οι ελεγκτικοί μηχανισμοί και δύσκολα γίνονται αντιληπτοί από τρίτους.

Μία από τις βασικές παρενέργειες της αδήλωτης εργασίας είναι ο ανταγωνισμός που δημιουργεί. Μία επιχείρηση που δεν αυθαιρετεί μειονεκτεί σημαντικά έναντι μίας επιχείρησης που δεν δηλώνει έστω και μέρος των εργαζομένων της. Το κόστος της πρώτης επιχείρησης είναι πολύ μεγαλύτερο και φυσιολογικά η δεύτερη επιχείρηση έχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα καθώς παρέχει χαμηλότερες τιμές.

Σε ορισμένους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, όπου η μέση επιχείρηση φοροδιαφεύγει και δεν δηλώνει το προσωπικό της στις αρμόδιες Υπηρεσίες, είναι σχεδόν αδύνατο μία νομοταγής επιχείρηση να επιβιώσει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι κλάδοι της φύλαξης και των συνεργείων καθαρισμού, όπου η εταιρίες που δραστηριοποιούνται στους κλάδους αυτούς, καταθέτουν προσφορές για να αναλάβουν έργα σε πάρα πολύ χαμηλές τιμές με τις οποίες δεν καλύπτεται ούτε το εργατικό κόστος.

Ο εργαζόμενος, ενώ δικαιούται ένα ύψος μικτών αποδοχών, τελικά απολαμβάνει μόνο ένα μέρος, αφού αφαιρούνται από το καθαρό καταβαλλόμενο ποσό, τόσο ασφαλιστικές κρατήσεις όσο και φόρος μισθωτών υπηρεσιών. Συνήθως απολαμβάνει 20 έως 30% χαμηλότερες αποδοχές από τις μικτές.

Όταν ο εργαζόμενος είναι αδήλωτος και δικαιούχος του επιδόματος ταμείου ανεργίας, αφού εμφανίζεται εικονικά ως άνεργος, απολαμβάνει συνολικές αποδοχές περίπου διπλάσιες από τον αντίστοιχο εργαζόμενο που είναι κανονικά δηλωμένος. Επίσης, ο αδήλωτος εργαζόμενος απολαμβάνει και πολλά άλλα δικαιώματα, αφού εμφανίζεται ως άπορος.

Η ανισότητα λειτουργεί ως αντικίνητρο για ασφάλιση, δηλαδή κάνει την αδήλωτη εργασία να είναι περισσότερο ελκυστική και όσο η αδήλωτη εργασία γίνεται περισσότερο ελκυστική περνάει στη συνείδηση όλων με αποτέλεσμα να χαλάει την κουλτούρα και τον πολιτισμό της κοινωνίας και όλων των πολιτών.

3.7 Ενίσχυση αδήλωτης εργασίας λόγω οικονομικής κρίσης

Σε περιόδους κρίσης το πρόβλημα της αδήλωτης εργασίας ενισχύεται και πολλαπλασιάζεται. Κατά τις περιόδους κρίσης, όπου οι θέσεις εργασίας μειώνονται και η πιθανότητα να εργάζονται περισσότερα από ένα μέλη σε μία οικογένεια μειώνεται, η επιλογή της αδήλωτης εργασίας αποτελεί ανάγκη.

Όταν ο δηλωμένος μισθός δεν επαρκεί για την ομαλή ικανοποίηση των αναγκών της οικογένειας, αναζητούνται επιπρόσθετοι οικονομικοί πόροι και αναζητούνται τρόποι φοροδιαφυγής.

Κατά την περίοδο της κρίσης, τα οικονομικά των Ασφαλιστικών Οργανισμών μειώνονται και σε κάποιες περιπτώσεις μέρος των Οργανισμών κλείνει οριστικά, η εμπιστοσύνη των ασφαλισμένων στη δημόσιο σύστημα ασφάλισης καταρρέει και φυσικό επακόλουθο είναι οι πολίτες να πιστεύουν ότι τα χρήματα που εισφέρουν για τη δημόσια ασφάλιση είναι πεταμένα λεφτά.

Η δημόσια ασφάλιση χωρίζεται σε δύο βασικές κατηγορίες:

A) Την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και

B) Το σύστημα συνταξιοδότησης.

Η μεγάλη μείωση στο ποσό των συντάξεων μαζί με την αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης λειτουργεί ως ένα ισχυρό αντικίνητρο. Όταν υπάρχει τάση να μεταφέρεται το όριο ηλικίας, οι νεαροί εργαζόμενοι θεωρούν την ηλικία συνταξιοδότησης πολύ μεγάλη με αποτέλεσμα κάποιοι από αυτούς να στραφούν σε προσωπική αποταμίευση, ή ιδιωτική ασφάλιση διότι θα τις θεωρήσει περισσότερο ασφαλείς. Η αναξιοπιστία του ασφαλιστικού συστήματος οδηγεί τους εργαζόμενους να περιφρονούν την ασφαλισμένη εργασία.

Ο καθηγητής Schneider (2002) έχει πραγματοποιήσει πολλές μελέτες στο θέμα της παραοικονομίας και αναφέρει ότι υπάρχουν τρεις βασικές μέθοδοι για να εκτιμηθεί το μέγεθος της. Η μέτρηση της παραοικονομίας είναι πάρα πολύ δύσκολη υπόθεση και ο Jim Thomas (1999) χαρακτηρίζει τις μεθόδους μέτρησης της παραοικονομίας ως «ηρωικές υποθέσεις», ενώ η μέτρησή της μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα πάθος για να γνωρίσει κάποιος το άγνωστο.

Οι ανακοινώσεις για το μέγεθος της παραοικονομίας και της αδήλωτης εργασίας που ακούγονται κατά διαστήματα δύσκολα μπορεί να είναι ακριβείς. Το μέγεθος και η ανάπτυξη της οικονομίας μπορεί να εκτιμηθεί, με άμεσες μεθόδους ή έμμεσες μεθόδους και με τη προσέγγιση του μοντέλου το οποίο αφορά ένα συνδυασμό από τμήματα της άμεσης και της έμμεσης μεθόδου με μία συνδυαστική επιστημονική προσέγγιση.

Κεφάλαιο 4^ο: Φοροαποφυγή

4.1 Ορισμός φοροαποφυγής

Η φόρο αποφυγή είναι η αποφυγή πληρωμής φόρων στο κράτος που μπορεί να γίνει αν κάποιος εκμεταλλευτεί κάποια παραθυράκια στο νόμο ώστε να πληρώσει λιγότερο φόρο.(Βασαρδάνη,2011).

Εάν κάποιος έχει στην κατοχή του ένα ακίνητο και πρόκειται να πληρώσει φόρο 700 ευρώ, αν αυτό το μεταβιβάσει για παράδειγμα στον αδερφό του, μπορεί λόγω της οικονομικής κατάστασης του αδερφού του ο φόρος για το συγκεκριμένο ακίνητο που ανήκει πλέον στον αδερφό του να είναι 400 ευρώ και με αυτό τον τρόπο γλιτώνει 300 ευρώ και στην ουσία δεν έκανε κάτι παράνομο, απλά μια μεταβίβαση.

Στόχος της φόρο αποφυγής είναι η μείωση της φορολογητέας ύλης ενός φυσικού ή νομικού προσώπου και αποσκοπεί στις μη καταβολές των οφειλόμενων φόρων.(Γκουμπανιτσάς,2010).

Διαφέρει από την έννοια της Φοροδιαφυγής διότι ισορροπεί ανάμεσα στα πλαίσια ηθικού και νόμιμου και πραγματοποιείται στα πλαίσια ενός καλά μελετημένου φορολογικού σχεδιασμού, κατά τον οποίο δημιουργούνται διάφορα σενάρια και εναλλακτικές, μέχρι να προσδιοριστεί ο ελάχιστος δυνατός φόρος.(Γεωργακόπουλος,1997).

Οι ενέργειες που περιλαμβάνει αποσκοπούν στη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης, πάντα στα πλαίσια της κανονικής λειτουργίας της Φορολογικής Νομοθεσίας και του φορολογικού συστήματος, εκμεταλλευόμενο τις διάφορες φορολογικές ελαφρύνσεις και τα φορολογικά κίνητρα, της μείωσης της προσφοράς εργασίας λόγω ύπαρξης φόρων και την αποφυγή κατανάλωσης αγαθών-προϊόντων που υπόκεινται σε φορολογία, σε επίπεδο μικρότερο από αυτό που είχε προβλέψει και επιβάλλει ο νομοθέτης κατά το φορολογικό μηχανισμό.(Νίτση,2011).

4.2 Κριτήρια αξιολόγησης ενεργειών ως ενέργειες φόρο αποφυγής

Για να θεωρηθεί μια ενέργεια ως φόρο - αποφυγή, πρέπει να έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά(Μανωλάς,2004):

1) Να αποτελείται από το στοιχείο της ανειλικρίνειας, της πλαστότητας ή της εικονικότητας.

2) Να έχει συντελεστεί στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης των κενών, των ασαφειών και της κακής διατύπωσης της φορολογικής νομοθεσίας, ή διαφορετικά εκμετάλλευση δυνατοτήτων, οι οποίες δεν ήταν στην πρόθεση του νομοθέτη να παρασχεθούν.

Το χαρακτηριστικό της εκμετάλλευσης δυνατοτήτων που δεν ήταν στις προθέσεις του νομοθέτη αποτελεί και το βασικό στοιχείο που διακρίνει την φόρο - αποφυγή από τον φορολογικό σχεδιασμό.

3) Να χαρακτηρίζεται από μυστικότητα ώστε να αποτραπεί η λήψη μέτρων εκ μέρους του νομοθέτη, για την πάταξη της φόρο – αποφυγής.

Παρακάτω προτείνουμε κάποια μέτρα έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της φόρο αποφυγής.

1. Ενίσχυση με νέους υπαλλήλους και αναδιάρθρωση των Τμημάτων Ελέγχου Εσόδων των Υποκαταστημάτων των φορέων.

2. Επανασχεδιασμός του τρόπου ελέγχου των επιχειρήσεων, ανάλογα με την κατηγορία που ανήκουν:

α. Παρακολούθηση των επιχειρήσεων κάθε μήνα και των ελεύθερων επαγγελματιών ανά μήνα ή δίμηνο για την καταβολή των εισφορών.

β. Τακτικός ουσιαστικός έλεγχος των επιχειρήσεων και των ελευθέρων επαγγελματιών από υπαλλήλους των υποκαταστημάτων της ίδιας περιοχής.

3. Νομοθετική ρύθμιση – κάλυψη για νέες μη τυπικές και ευέλικτες προσωρινές μορφές απασχόλησης.

4. Κωδικοποίηση – Απλούστευση της Νομοθεσίας.

5. Καθιέρωση συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών και διασταυρώσεων μεταξύ φορέων και Δ.Ο.Υ., Επιθεώρησης Εργασίας, Ο.Α.Ε.Δ. Άμεση γνωστοποίηση στο Υποκατάστημα Ι.Κ.Α. της έναρξης λειτουργίας επιχειρήσεως από την Δ.Ο.Υ. Γνωστοποίηση σε ένα φορέα της πρόσληψης μισθωτού και ενημέρωση των λοιπών φορέων μέσω on Line σύνδεσης.

6. Επανασχεδιασμός του συστήματος υπολογισμού εισφορών στα ιδιωτικά οικοδομικά έργα.

7. Οργάνωση της αναγκαστικής είσπραξης των εισφορών. Δημιουργία ενιαίων Ταμείων Είσπραξης που θα ασχολούνται με την αναγκαστική είσπραξη των απαιτήσεων όλων των φορέων.

8. Επανασχεδιασμός του συστήματος ρύθμισης των οφειλόμενων εισφορών:

α. Ενεργοποίηση του πάγιου συστήματος με χαμηλότερη προκαταβολή και περισσότερες δόσεις.

β. Θεσμοθέτηση Ειδικής Επιτροπής για ρύθμιση οφειλών που υπερβαίνουν τις 300.000 ευρώ. Ρυθμίσεις με ευελιξία και τακτική παρακολούθηση της τήρησης των όρων της ρύθμισης. Εγγυήσεις.

9. Εναρμόνιση διατάξεων εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας.

10. Επανεξέταση του τρόπου υπολογισμού των συντάξεων.

11. Επανεξέταση της συν είσπραξης των εισφορών για Ο.Α.ΕΔ. , Ο.Ε.Κ. και Εργατική Εστία από το Ι.Κ.Α., που καταλήγει σε υψηλό συνολικό κόστος εισφορών.

12. Ολοκλήρωση των διαδικασιών για χορήγηση Α.Μ.Κ.Α. αξιοποίηση του συστήματος.

13. Συστηματική ενημέρωση των ασφαλισμένων για τη σημασία της σύμπραξής τους για τον περιορισμό της εισφοροδιαφυγής.

14. Ανάπτυξη ασφαλιστικής συνείδησης από τη μαθητική ηλικία.

15. Επανεξέταση της ποινικής διάστασης της φόρο αποφυγής, επικεντρώνοντας στην παρακράτηση και μη απόδοση ασφαλιστικών εισφορών.

Για τον περιορισμό της φόρο αποφυγής απαιτείται η ύπαρξη πραγματικής πολιτικής βούλησης.

Κεφάλαιο 5^ο: Φορολογικός Έλεγχος

5.1 Φορολογικός έλεγχος

Ο φορολογικός έλεγχος είναι ένα απαραίτητο στοιχείο για την καταπολέμηση και αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής στις σύγχρονες οικονομίες. Πρόκειται για ελεγκτικές διαδικασίες που ακολουθούνται από τα αρμόδια φορολογικά όργανα ώστε να διαπιστώνεται η φορολογική συμμόρφωση ή μη, των επιχειρήσεων.

Το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται ο έλεγχος έγκειται στην ορθή εφαρμογή των διατάξεων της φορολογικής νομοθεσίας και ότι αυτό συνεπάγεται όπως η τήρηση βιβλίων σύμφωνα με τον κώδικα βιβλίων και στοιχείων, η υποβολή δηλώσεων, έκδοση -λήψη φορολογικών στοιχείων κ.λπ..

Οι ελεγκτικές διαδικασίες που ακολουθούνται από την αρχή του ελέγχου όπως ο σχεδιασμός του ελέγχου, η συλλογή των φορολογικών τεκμηρίων μέχρι και το τέλος της διαδικασίας ελέγχου και η αποτύπωση της φορολογικής εικόνας – υποχρέωσης της επιχείρησης αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της έννοιας του φορολογικού ελέγχου. (Πιερής,2008).

5.2 Σκοπός φορολογικού ελέγχου

Η αποτελεσματικότητα του φορολογικού ελέγχου έχει τεράστια οικονομική και κατ' επέκτασή κοινωνική σημασία γιατί παρουσιάζει άμεση εξάρτηση με το φορολογικό βάρος και την δικαιότερη κατανομή του στους πολίτες.

Ο σκοπός του φορολογικού ελέγχου είναι να εξακριβώσει την ειλικρίνεια και ακρίβεια των φορολογικών δηλώσεων ώστε να προσδιοριστούν οι φορολογικές υποχρεώσεις που απορρέουν.

Στην περίπτωση που παρατηρούνται διαφορές κατά το φορολογικό έλεγχο τότε σύμφωνα με τις διαδικασίες προσδιορίζεται η φορολογητέα ύλη και εκ νέου οι περαιτέρω φορολογικές επιβαρύνσεις που προκύπτουν. Τα στοιχεία που θα πρέπει να χαρακτηρίζουν έναν φορολογικό έλεγχο είναι η διαφάνεια, η αντικειμενικότητα και η δικαιοσύνη.

Οι νόμοι που διέπουν το φορολογικό έλεγχο θα πρέπει να τηρούνται αυστηρά και με τυπικότητα έτσι ώστε να διασφαλίζονται τα συμφέροντα του Δημοσίου και ο κάθε

φορολογούμενος πολίτης να γνωρίζει ανά πάσα στιγμή τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από τη φορολογία προς το Δημόσιο.

Οι επιχειρήσεις που είναι φορολογικά υγιείς μέσα από τους φορολογικούς ελέγχους προστατεύονται σε σχέση με εκείνες που δεν εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους και εντοπίζονται. Με την έννοια αυτή η ύπαρξη αθέμιτου ανταγωνισμού παύει να υφίσταται και η οικονομική δικαιοσύνη αποκαθίσταται.(Πιερής,2008).

5.3 Είδη φορολογικού ελέγχου

Τα είδη του φορολογικού ελέγχου είναι:

1) Προληπτικός έλεγχος

Μέσα από αυτή τη μορφή ελέγχου διαπιστώνεται η εφαρμογή των διατάξεων του Κ.Β.Σ. καθώς επίσης και η εκπλήρωση των ληξιπρόθεσμων φορολογικών υποχρεώσεων της επιχείρησης. Ένα από τα χαρακτηριστικά του ελέγχου είναι η χωρίς προειδοποίηση παρουσία των ελεγκτών στις επιχειρήσεις και έχουν ως σκοπό πέρα του ελέγχου να αποτρέψουν τυχόν φορολογικές παραβάσεις.

Περιλαμβάνεται έλεγχος στα βιβλία που τηρούνται καθώς και σε κάθε άλλο έγγραφο που τηρείται στην επιχείρηση και χαρακτηρίζεται από την συντομία που πραγματοποιείται ο έλεγχος καθώς και από την μεγάλη αποτελεσματικότητα.

Η τρέχουσα οικονομική χρήση βρίσκεται στο επίκεντρο του ελέγχου αλλά εφόσον το αποτέλεσμα του ελέγχου δεν είναι ικανοποιητικό για ασφαλή συμπεράσματα τότε μπορεί να ελεγχθούν και παλιότερες χρήσεις. Επιβάλλεται να είναι ουσιαστικός και αρμόδια όργανα θεωρούνται οι Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες και τα Ελεγκτικά κέντρα που έχουν συσταθεί. Οι εγκαταστάσεις της ελεγχόμενης επιχείρησης καθώς και κάθε συναλλασσόμενου με αυτή μπορεί να αποτελεί σημείο ελέγχου περιουσιακών στοιχείων.

Η ενημέρωση των βιβλίων, η διακίνηση αγαθών, τα αποθέματα ταμείου και περιουσιακών στοιχείων και η νομιμότητα των φορολογικών ταμειακών μηχανών είναι μερικά από τα βασικά συστατικά στοιχεία στα οποία αναφέρεται ο προληπτικός έλεγχος.

2) Προσωρινός έλεγχος

Τα στοιχεία του προληπτικού ελέγχου περιλαμβάνονται και σε αυτή τη μορφή ελέγχου που θα μελετήσουμε παρακάτω ,τον προσωρινό έλεγχο. Παρέχεται η Φοροδιαφυγή Ανωνύμων Εταιρειών δυνατότητα έκδοσης προσωρινού φύλλου ελέγχου χωρίς τη συμβολή του τακτικού ελέγχου για να προσδιοριστούν και καταλογιστούν οι φόροι που οφείλει η επιχείρηση. Από τα φορολογικά στοιχεία και τα βιβλία που τηρούνται προκύπτουν οι οφειλές που υποχρεούνται να διεκπεραιώσουν οι ελεγχόμενες επιχειρήσεις.

Η δήλωση εισοδήματος, οι λογιστικές πράξεις και οι δαπάνες παραγωγής και διοίκησης αποτελούν βασικά στοιχεία ελέγχου σε αυτή τη μορφή. Τα φορολογικά αντικείμενα που βρίσκονται στο επίκεντρο του προσωρινού ελέγχου έχουν ως σκοπό να αποφέρουν άμεση απόδοση φόρων και τελών προς το Δημόσιο. Ο έλεγχος του κώδικα βιβλίων και στοιχείων , ο έλεγχος του φόρου προστιθέμενης αξίας , έλεγχος εσόδων, έλεγχος εισροών, έλεγχος τόκων δανείου, έλεγχος φόρου μισθών μέλη Δ.Σ. είναι μερικά από τα αντικείμενα ελέγχου στις επιχειρήσεις ειδικά σε όσες τηρούν Γ' κατηγορίας βιβλία.

3) Τακτικός Έλεγχος

Ο τακτικός φορολογικός έλεγχος έχει σαν σκοπό να επαληθεύσει την ακρίβεια των φορολογικών δηλώσεων όλων των φορολογικών αντικειμένων που υποβλήθηκαν από τις επιχειρήσεις. Σε περίπτωση μη υποβολής δήλωσης ή μη ακριβούς δήλωσης τότε διερευνάτε η φορολογητέα ύλη και προσδιορίζονται οι φορολογικές τις υποχρεώσεις. Βάση του ελέγχου αποτελούν τα βιβλία που τηρούνται από τις επιχειρήσεις και κάθε άλλο στοιχείο που τηρείται ή διαπιστώνεται κατά την ελεγκτική διαδικασία.

Οι φορολογικές διατάξεις χρήζουν μεγάλης σημασίας κατά τον έλεγχο έτσι ώστε να μην υπάρχουν παραλείψεις που θα οδηγήσουν σε λανθασμένα συμπεράσματα και σε απώλεια εσόδων του Κράτους. Όπως αντιλαμβανόμαστε ο ελεγκτής θα πρέπει να έχει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα οδηγήσουν σε έναν αποτελεσματικό και πλήρη έλεγχο. Η σημασία των ικανοτήτων, δεξιοτήτων και γνώσεων του ελεγκτή για το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην εκροή του αποτελέσματος διότι μέσα από την αναλυτική ικανότητα και την αντικειμενική αλλά και σφαιρική προσέγγιση θα μπορεί να διακρίνει και να ανακαλύπτει όλα εκείνα τα στοιχεία που οι επιχειρήσεις προσπαθούν να αποκρύψουν ώστε να πληρώσουν

μηδενικούς ή χαμηλούς φόρους που όμως δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα. Η έκθεση ελέγχου περιλαμβάνει τα αποτελέσματα και τις διατυπώσεις του τακτικού ελέγχου και στη συνέχεια με βάση αυτό καταλογίζονται οι φορολογικές υποχρεώσεις των επιτηδευματιών.

Ο έλεγχος γίνεται μετά το πέρας της διαχειριστικής περιόδου ώστε να είναι ο πλέον ουσιαστικός, πλήρης και οριστικός ώστε να καθορίζονται όπως αναφέραμε οι φορολογικές υποχρεώσεις. Ο κρατικός μηχανισμός εισπράττει σημαντικά φορολογικά έσοδα και η ύπαρξη αυτής της μορφής ελέγχου δημιουργεί ένα εθελούσιο κλίμα φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων στους φορολογικούς νόμους και διατάξεις.

Ο έλεγχος δεν περιορίζεται στα βιβλία που τηρούν οι επιχειρήσεις αλλά περιλαμβάνει κάθε στοιχείο που μπορεί να οδηγήσει την ελεγκτική διαδικασία σε σαφή συμπεράσματα και αποτελέσματα. Αυτά τα στοιχεία μπορεί να προέρχονται από κάποια κρατική οικονομική υπηρεσία είτε από άλλες πηγές έτσι ώστε να διασφαλίζεται η εξακρίβωση των πραγματικών φορολογικών εσόδων της επιχείρησης. Λόγω έλλειψης ανθρώπινων πόρων ο τακτικός έλεγχος περιορίζεται σε συγκεκριμένο και επιλεγμένο αριθμό φορολογουμένων και έχουν καθοριστεί κριτήρια με τα οποία επιλέγονται ποιοι θα ελεγχθούν. Τέτοια κριτήρια είναι για παράδειγμα οι επιχειρήσεις που δεν υπέβαλαν δηλώσεις, όταν υπάρχουν παραβάσεις του Κ.Β.Σ. σε μεγάλο βαθμό κ.λπ.

Αντιλαμβανόμαστε ότι σε περιπτώσεις που υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις και υπόνοιες για φορολογική ατασθαλία ο τακτικός έλεγχος αποτελεί αναπόσπαστο μέτρο αντιμετώπισης της εισφοροδιαφυγής.(Πιερής,2008).

4) Ουσιαστικός Έλεγχος

Ο ουσιαστικός έλεγχος διαπιστώνει:

- Αν η τήρηση των βιβλίων και η έκδοση στοιχείων ταυτίζονται με τις διατάξεις του Κ.Β.Σ., αν είναι δυνατή η διενέργεια ελεγκτικών επαληθεύσεων στις συναλλαγές που έχουν καταχωρηθεί καθώς και στα αποτελέσματα που απορρέουν.
- Αν τα δεδομένα της συνολικής συναλλακτικής δραστηριότητας είναι αληθή και ακριβή και περιλαμβάνουν τη συνολική συναλλακτική κίνηση.

Ο ουσιαστικός έλεγχος είναι αποτελεσματικός και τα βιβλία μπορούν να χαρακτηριστούν ως εξής:

1. Επαρκή και ακριβή εφόσον οι ελεγκτικές επαληθεύσεις πραγματοποιήθηκαν χωρίς προβλήματα και ο προσδιορισμός των φορολογικών υποχρεώσεων έγινε με επιτυχία.
2. Ανεπαρκή όταν οι ελεγκτικές διαδικασίες για επαλήθευση ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθούν.
3. Ανακριβή όταν ο προσδιορισμός των φορολογικών υποχρεώσεων είναι αδύνατος. (Πιερής, 2008).

5.4 Όργανα φορολογικού ελέγχου

Οι υπηρεσίες που ακούν φορολογικό έλεγχο είναι οι εξής:

• Αρμόδια Δ.Ο.Υ.

Η αρμόδια Δ.Ο.Υ. ενεργεί τακτικό έλεγχο σε επιχειρήσεις, προληπτικό και προσωρινό έλεγχο, εμπορικό έλεγχο σε δηλώσεις, έλεγχος μεταβίβασης εταιρικών μεριδίων ή μετοχών και βεβαίωση - είσπραξη φόρων. Από το Φεβρουάριο του 2012 έπειτα από απόφαση του Υπουργείου οικονομικών καταργήθηκαν τα περιφερειακά ελεγκτικά κέντρα και οι αρμοδιότητές τους μεταβιβάστηκαν στις Δ.Ο.Υ.. Ο τακτικός φορολογικός έλεγχος αναφέρεται σε επιχειρήσεις με ετήσια ακαθάριστα έσοδα έως 8.804.107€.

• Διαπεριφερειακά Ελεγκτικά Κέντρα

Τα Δ.Ε.Κ. τα οποία έχουν ως έδρα την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη ελέγχουν επιχειρήσεις που τα ακαθάριστα τους έσοδα υπερβαίνουν τα 8.804.107€. Ανεξάρτητα από τις Δ.Ο.Υ.. έχουν το δικαίωμα να διενεργήσουν προληπτικό και προσωρινό έλεγχο για τις υποθέσεις των αρμοδιοτήτων τους. Επίσης τα Δ.Ε.Κ. ελέγχουν τις συνδεδεμένες επιχειρήσεις χωρίς να λαμβάνονται οι περιορισμοί των ακαθάριστων εσόδων.

• Οικονομικοί Επιθεωρητές

Οι οικονομικοί επιθεωρητές έχουν ως αρμοδιότητες τα την παρακολούθηση, εποπτεία και τον έλεγχο του βεβαιωτικού, εισπρακτικού, ελεγκτικού και

διαχειριστικού έργου των υπηρεσιών του Υπουργείου Οικονομικών του δημοσίου τομέα, των ΝΠΔΔ, των ΟΤΑ, των ΔΕΚΟ και των ΝΠΙΔ ή άλλων οργανισμών που επιχορηγούνται με οποιοδήποτε τρόπο από τον κρατικό προϋπολογισμό, από ΝΠΔΔ και από την ΕΕ ή άλλους διεθνείς οργανισμούς. Επίσης την διεξαγωγή των αναγκαίων επανελέγχων, των πειθαρχικών ελέγχων των υπαλλήλων, η παροχή οδηγιών και συμβουλών για την πλέον εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία των υπηρεσιών, καθώς και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των διενεργούντων ελέγχων. Τέλος πραγματοποιούν τον έλεγχο του «πόθεν έσχες» των υπαλλήλων του Υπουργείου Οικονομικών, ιδιαίτερα εκείνων που ασχολούνται με τον έλεγχο κάθε μορφής και επανελέγχουν υποθέσεις που ελέγχθηκαν από τα ΔΕΚ.

• Σ.Δ.Ο.Ε.

Το Σώμα δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (Σ.Δ.Ο.Ε.) πρώην Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων (ΥΠ.Ε.Ε.) σχετίζεται με την έρευνα, τον εντοπισμό και την καταστολή οικονομικών παραβάσεων ιδιαίτερης βαρύτητας και σημασίας, όπως η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (ζέπλυμα χρήματος), οι απάτες και παρατυπίες, οι παραβάσεις που σχετίζονται με προμήθειες, επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις, οι παράνομες χρηματιστηριακές και χρηματοπιστωτικές συναλλαγές και γενικά οι οικονομικές απάτες σε βάρος των συμφερόντων του Ελληνικού Δημοσίου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξάρτητα από τον τόπο τέλεσης αποτελούν βασικό πυλώνα των αρμοδιοτήτων τους. Πραγματοποιούν τον προληπτικό έλεγχο για την εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας και τον προσωρινό φορολογικό έλεγχο, ιδίως στους παρακρατούμενους φόρους, με έμφαση στο ΦΠΑ, καθώς και ο έλεγχος εφαρμογής των διατάξεων της τελωνειακής νομοθεσίας. Τέλος, η έρευνα, αποκάλυψη και καταπολέμηση παράνομων συναλλαγών, απατών και δραστηριοτήτων, που διενεργούνται με χρήση ηλεκτρονικών μέσων, του διαδικτύου και νέων τεχνολογιών ανήκουν στις αρμοδιότητές τους.

Η πρόληψη, δίωξη και καταπολέμηση άλλων παραβάσεων όπως, παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, όπλων και εκρηκτικών, πρόδρομων και ψυχοτρόπων ουσιών, τοξικών και επικίνδυνων ουσιών (ραδιενεργά και πυρηνικά υλικά, τοξικά απόβλητα κλπ.) αρχαιοτήτων και πολιτιστικών αγαθών. Η προστασία, σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες, του αιγιαλού και της παραλίας, ως και των ανταλλάξιμων και

δημόσιων κτημάτων, αρμοδιότητας του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, από τις αυθαίρετες καταπατήσεις.

• **Ελεγκτές Α.Ε.**

Οι Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές είναι αποκλειστικώς αρμόδιοι για την άσκηση του τακτικού ελέγχου της οικονομικής διαχείρισεως και των οικονομικών καταστάσεων:

- α) Των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, πλην των δήμων και κοινοτήτων.
- β) Των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου που εξυπηρετούν δημόσιο ή κοινωφελή σκοπό και επιχορηγούνται από το κράτος ή απολαύουν ιδιαίτερων προνομίων, βάσει ειδικής διατάξεως νόμου ή κατ' εξουσιοδότηση τούτου.
- γ) Των τραπεζών, των ασφαλιστικών εταιρειών, των εταιρειών επενδύσεων – χαρτοφυλακίου, των εταιρειών διαχείρισεως αμοιβαίων κεφαλαίων, των εταιρειών χρηματοδοτικών μισθώσεων και των ενώσεων συνεταιριστικών οργανώσεων.
- δ) Των ανωνύμων εταιρειών, εταιρειών περιορισμένης ευθύνης, των ετερορρυθμών κατά μετοχές εταιρειών, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 42 α του Κ.Ν. 2190/1920, και των κοινοπραξιών αυτών.
- ε) Των ενοποιημένων λογαριασμών (οικονομικών καταστάσεων) του άρθρου 1 00 παρ. 1 του Κ.Ν 2190/1920 των συνδεδεμένων επιχειρήσεων.
- στ) Των ανωνύμων εταιρειών, των οποίων οι μετοχές είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο, καθώς και των ανωνύμων εταιρειών των οποίων το μετοχικό κεφάλαιο ,έχει αναληφθεί με δημόσια εγγραφή.
- ζ) Των εταιρειών ή οργανισμών ή και δραστηριοτήτων γενικά που με βάση διατάξεις νόμου υπάγονται στον υποχρεωτικό έλεγχο Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών. Οι Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές είναι επίσης αποκλειστικώς αρμόδιοι για τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης, πάνω σε θέματα οικονομικής διαχείρισεως ή καταστάσεως οιαδήποτε φυσικού ή νομικού προσώπου, δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, κοινοπραξίας, ειδικού λογαριασμού ή ομάδας περιουσίας, που απαιτεί λογιστικές γνώσεις. Η πραγματογνωμοσύνη αυτή διατάσσεται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας περί πραγματογνωμοσύνης, είτε με δικαστική πράξη κατά τη διάρκεια δίκης, κατόπιν αιτήσεως διαδίκου που έχει έννομο συμφέρον, είτε με δικαστική απόφαση, σύμφωνα με τις διατάξεις περί εκούσιας δικαιοδοσίας, μετά

από αίτηση οποιασδήποτε διοικητικής αρχής ή υπηρεσίας του κράτους που έχει αρμοδιότητα προς τούτο και εφόσον επικαλείται και αποδεικνύει ότι συντρέχει προς τούτο λόγος δημοσίου συμφέροντος.

• Λογιστής Φοροτεχνικός

Είναι ο κάτοχος ειδικής άδειας ασκήσεως του επαγγέλματος, ο οποίος ασχολείται κατ' επάγγελμα ως μισθωτός ή ελεύθερος επαγγελματίας με λογιστικές και φοροτεχνικές εργασίες επιτηδευματιών ή και άλλων φυσικών προσώπων. Έργο των λογιστών φοροτεχνικών είναι η ορθή εφαρμογή των λογιστικών αρχών, προτύπων και σχεδίων γενικών και κλαδικών, η εποπτεία και η εφαρμογή διαδικασιών για τον προσδιορισμό της φορολογητέας ύλης και των αναλογούντων φόρων, η ενημέρωση και η τήρηση των φορολογικών βιβλίων, η κατάρτιση και η υπογραφή οικονομικών καταστάσεων, ισολογισμών και αποτελεσμάτων χρήσεως επιχειρήσεων και οργανισμών, η σύνταξη, υπογραφή και υποβολή φορολογικών δηλώσεων, συμπληρωματικών και στατιστικών στοιχείων προς τις Δημόσιες Υπηρεσίες καθώς και μισθολογικών καταστάσεων, ασφαλιστικών εισφορών και προγραμμάτων εργασίας.

Πιο αναλυτικά ο έλεγχος περιλαμβάνει:

- 1) Δειγματοληπτικός έλεγχος των λογιστικών καταχωρήσεων.
- 2) Έλεγχος των μηνιαίων μισθοδοτικών καταστάσεων και προγραμμάτων εργασίας.
- 3) Συμφωνία λογαριασμών Γενικής Λογιστικής και Εμπορικής Διαχείρισης.
- 4) Έλεγχος και συμφωνία των μερίδων και θεωρημένων ισοζυγίων της αποθήκης.
- 5) Σύνταξη των δηλώσεων παρακρατούμενων φόρων και των δηλώσεων Φ.Π.Α.
- 6) Καθοδήγηση για την μηνιαία έκδοση θεωρημένων βιβλίων.
- 7) Έλεγχος των πρακτικών της Γενικής Συνέλευσης και του Διοικητικού Συμβουλίου έτσι ώστε το περιεχόμενό τους να είναι εναρμονισμένο με τα προβλεπόμενα των διατάξεων της Φορολογικής και Εμπορικής νομοθεσίας.
- 8) Καταχώρηση των εγγραφών τακτοποίησης και των προβλέψεων καθώς και κλείσιμο των λογιστικών βιβλίων στο τέλος της χρήσης.

9) Καθοδήγηση για την σύνταξη των θεωρημένων βιβλίων απογραφής εντός των προβλεπόμενων χρονικών ορίων.

10) Σύνταξη του ισολογισμού, της κατάστασης αποτελεσμάτων και του πίνακα διάθεσης καθώς και του προσαρτήματος σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2190/20.

11) Προετοιμασία της ετήσιας δήλωσης φορολογίας εισοδήματος, της εκκαθαριστικής δήλωσης Φ.Π.Α., των οριστικών δηλώσεων παρακρατούμενων φόρων από μισθωτές υπηρεσίες και των λοιπών ετήσιων δηλώσεων φόρου που απαιτούνται ανάλογα με την περίπτωση.

12) Προετοιμασία των ετήσιων συγκεντρωτικών καταστάσεων ΚΕΠΥΟ που προβλέπονται από τον Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων.(Πιερής,2008).

Κεφάλαιο 6^ο: Τρόποι Αντιμετώπισης Φοροδιαφυγής

Στη δύσκολη οικονομική κατάσταση που διανύει η χώρα μας τα τελευταία χρόνια, κρίνεται αναγκαία η οργάνωση και λειτουργία του ασφαλιστικού συστήματος και συγκεκριμένα του μεγαλύτερου ασφαλιστικού φορέα των εργαζομένων, του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, το οποίο από το 2017 ονομάζεται ΕΦΚΑ. Προκειμένου αυτή να καταστεί δυνατή, είναι απαραίτητη η αντιμετώπιση πολλών δομικών προβλημάτων και συγκεκριμένα των ελλειμματικών προϋπολογισμών, όλων των ασφαλιστικών φορέων, που αποτελούν βασικό στοιχείο στην εξυγίανση του ασφαλιστικού συστήματος της χώρας, προβλημάτων και ελλειμμάτων.

Το μόνο σίγουρο είναι ότι ο εκσυγχρονισμός και η σωστή λειτουργία του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, δε δύναται στη δεδομένη οικονομική κατάσταση, αλλά δυστυχώς ο αριθμός των ανέργων συνεχώς αυξάνεται, ένας στους τρεις εργαζομένους είναι ανασφάλιστος, πολλοί εργαζόμενοι λαμβάνουν μισθούς κατώτερους του βασικού και κατώτερους του επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης και για την πλειονότητα των εργαζομένων παραβιάζονται στοιχειώδη εργασιακά κεκτημένα όπως είναι τα ωράρια, οι συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας. Επιπλέον, παρουσιάζονται μεγάλες καθυστερήσεις στην καταβολή των δεδουλευμένων.

Όλα όσα αναφέρονται λαμβάνουν χώρα εις βάρος του κάθε ασφαλιστικού φορέα και του Δημοσίου τομέα με αποτέλεσμα ο εργατικός κόσμος να οδηγείται σταδιακά στην περιθωριοποίηση, το οποίο είναι άκρως ανησυχητικό για το μέλλον της χώρας.

Η αδυναμία της κρατικής διοίκησης να περιορίσει και να μηδενίσει τη φοροδιαφυγή συρρικνώνει όλους τους φορείς της κοινωνικής ασφάλισης εδώ και πολλά χρόνια, οι οποίοι εξαιτίας του μεγάλου επιπέδου ανεργίας, χάνουν όλο και περισσότερες εισφορές.

Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας εξαιτίας του οποίου ένας εργαζόμενος αντιστοιχεί σε τρεις συνταξιούχους, επιβαρύνει ακόμη περισσότερο την αναλογία ασφαλισμένων απασχολούμενων και συνταξιούχων, με επιπτώσεις στην αναλογία εσόδων και εξόδων του ασφαλιστικού φορέα.

Στη βάση όμως ενός κοινωνικού κράτους, οι εργαζόμενοι απαιτείται να τυγχάνουν τις παροχές και συντάξεις που τους αναλογούν. Μόνο με αυτό τον τρόπο θα

τονωθούν τα έσοδα του συστήματος και του κράτους και θα κατορθώσει η χώρα να ανατρέψει τα πελατειακά δίκτυα που ανατροφοδοτούν και ανατροφοδοτούνται από τον μη εκσυγχρονισμό της κοινωνίας.

Η χώρα πρέπει να εισέλθει σε μια αναπτυξιακή δυναμική ενισχύοντας της ανταγωνιστικότητά της όπου οι άνθρωποι και οι συνταξιούχοι να αισθάνονται την ασφάλεια για το μέλλον τους.

Η αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας για όλες τις εργασιακές σχέσεις και κυρίως για την οικονομία διότι μειώνει τη χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών και ταυτόχρονα μειώνει και την κοινωνική προστασία των ατόμων. Θα πρέπει να υπάρξει συμφιλίωση των αναγκών μεταξύ του εργοδότη και του εργαζόμενου ώστε να διακοπεί τελείως κάθε παράνομη πράξη.

Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα θεωρείται ένα από τα πιο μεγάλα προβλήματα και εάν ήμασταν σε θέση να σταματήσουμε το 60% της σημερινής φοροδιαφυγής τότε δεν θα υπήρχε η ανάγκη κανενός νέου φόρου και το κράτος θα μπορούσε να δημιουργήσει πλεονάσματα τα οποία θα τα χρησιμοποιούσε για τη δημοσιονομική του εξυγίανση.

Τα τελευταία χρόνια δεν υπήρξαν πολλές τολμηρές πολιτικές αποφάσεις διότι παρόλο που όλοι γνώριζαν ποιες σημαντικές κινήσεις και αλλαγές έπρεπε να γίνουν, φοβόντουσαν το πρόσκαιρο πολιτικό κόστος που θα είχαν αυτές οι αλλαγές. Η λύση σε αυτή την περίπτωση είναι η εύρεση τολμηρών πολιτικών που δεν θα νοιαστούν για το βραχυπρόθεσμο μέλλον αλλά θα εργαστούν με όραμα για το μέλλον της Ελλάδας.

Στο σημείο αυτό αναφέρονται συγκεντρωτικά μερικές λύσεις για τη μείωση της φοροδιαφυγής οι οποίες έχουν καθιερωθεί μέχρι σήμερα:

1. Οι διαδικασίες πληρωμών και εισπράξεων να γίνονται μέσω τραπεζικού συστήματος. Στις πιο πολλές επιχειρήσεις έχει ήδη καθιερωθεί αυτή η διαδικασία εφαρμογής του μέτρου. Στους ιδιώτες η εφαρμογή του μέτρου έχει ήδη καθυστερήσει και έχει σαν αποτέλεσμα τεράστιες συνέπειες στη φοροδιαφυγή. Θα πρέπει να δίνονται γενναία κίνητρα στους ιδιώτες για τη χρήση του πλαστικού χρήματος όπως έγινε φέτος στη χώρα μας με το χτίσιμο του αφορολόγητου που ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2017.

2. Υποχρεωτική καταβολή μισθοδοσίας μέσω τραπεζικού συστήματος για όλες τις επιχειρήσεις που απασχολούν προσωπικό άνω των 10 ατόμων. Από τα τέλη του Δεκεμβρίου του 2016 καθιερώθηκε η υποχρεωτική πληρωμή του προσωπικού μέσω τράπεζας το οποίο θα βοηθήσει πολύ στη μείωση της φοροδιαφυγής.
3. Σύνδεση όλων των εταιρικών/επιχειρηματικών λογαριασμών με το σύστημα της ΓΓΠΣ και δυνατότητα είσπραξης βεβαιωμένων οφειλών με αυτόματο τρόπο από τους εταιρικούς λογαριασμούς.
4. Σύνδεση της ΓΓΠΣ με τα ασφαλιστικά ταμεία και είσπραξη ασφαλιστικών οφειλών με αυτόματο τρόπο στα πρότυπα των φόρων.
5. Δημιουργία αναλυτικής καρτέλας πληρωμών για κάθε φορολογούμενο και επιχείρηση. Η ΓΓΠΣ παρέχει στους πολίτες και στις επιχειρήσεις, την αναλυτική πληροφόρηση για το σύνολο των φόρων και ασφαλιστικών εισφορών που έχουν επιβαρυνθεί και με αυτό τον τρόπο δημιουργείται στους νέους και ταυτόχρονα αναπτύσσεται στους παλιούς φορολογουμένους η φορολογική συνείδηση.
6. Αντικατάσταση ή τροποποίηση του Τέλους Επιτηδεύματος με ένα Τέλος συνδεδεμένο με τον τζίρο των επιχειρήσεων. Το Τέλος αυτό θα πρέπει να καταβάλλεται μηνιαία από όλες τις οικονομικές οντότητες. Η σύνδεση του Τέλους με τον τζίρο συνδέεται με την ανάδιανεμητικότητα και θεωρείται πιο δίκαιος για την πλειοψηφία των οικονομικών οντοτήτων.
7. Όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι για το χρονικό διάστημα που υπηρετούν την χώρα, να έχουν περιορισμένες συνταγματικές ελευθερίες. Επομένως, όλα τα οικονομικά συμφέροντα των δημοσίων υπαλλήλων, λειτουργών, πολιτικών να περιορίζονται εντός του Ελληνικού χώρου. Οποιαδήποτε οικονομικά συμφέροντα βρεθούν στο εξωτερικό να κατάσχονται χωρίς διατυπώσεις και διοικητικές διαδικασίες.
8. Άμεση δημιουργία Επιτροπής για την δημιουργία Ολοκληρωμένου Φορολογικού Συστήματος στη χώρα που θα καλύψει τις δημοσιονομικές ανάγκες για την επόμενη 20ετία. Η επιτροπή θα πρέπει να συγκροτηθεί από εξειδικευμένους επιστήμονες και το ανωτέρω σχέδιο θα είναι μακροπρόθεσμο και δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι δύναται να σχεδιαστεί επιστημονική πρόταση για «Ολοκληρωμένο Φορολογικό Σύστημα» πριν περάσει σημαντικός χρόνος επιστημονικής εργασίας.

Συμπερασματικά, λύσεις υπάρχουν για όλα τα προβλήματα, αλλά απαιτείται η ύπαρξη τολμηρών προσώπων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα φορολογικά έσοδα της Ελλάδας είναι από τα πιο χαμηλά και οι φορολογούμενοι δεν επιβαρύνονται το ίδιο. Εκείνοι που έχουν τη δυνατότητα να κρύψουν εισοδήματα είναι συνήθως και αυτοί που έχουν τα μεγαλύτερα εισοδήματα, και το «βάρος» πέφτει σε μισθωτούς και συνταξιούχους.

Είναι γεγονός ότι, είτε λόγω μιας γενικότερης αμφισβήτησης, είτε από παθογένειες του ίδιου του συστήματος έχει κλονισθεί η πεποίθηση μεγάλης μερίδας πολιτών τόσο για την αξιοπιστία του φορολογικού συστήματος όσο και για το πώς αξιοποιούνται τα χρήματα που εισπράττονται μέσω της φορολογίας. Φαινόμενο το οποίο δικαιολογεί πολλές φορές την διάπραξη αδικημάτων φοροδιαφυγής. Η αλλαγή νοοτροπίας πρέπει να ξεκινήσει από την πολιτεία και τις φορολογικές αρχές.

Βασική προϋπόθεση για την ανάκτηση της χαμένης εμπιστοσύνης είναι η βελτίωση της αποτελεσματικότητας αλλά και της γενικότερης εικόνας των δημοσίων οικονομικών υπηρεσιών. Αυτό περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων, συστημάτων και εξοπλισμού, αλλά κυρίως την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού σε φορολογικά θέματα, σε θέματα οργάνωσης και διοίκησης αλλά και παροχής υπηρεσιών τηρώντας μία ικανοποιητική σχέση κόστους / ωφέλειας.

Πάρα πολύ σημαντικό κομμάτι είναι να προβλεφθούν μέτρα πληροφόρησης και κατάρτισης των φορολογούμενων σε θέματα τα οποία αφορούν τη διαφάνεια των δημοσίων δραστηριοτήτων γύρω από τα δημοσιονομικά μεγέθη και μέτρα με τα οποία θα ενισχυθεί η ειλικρίνεια των φορολογούμενων και η διαμόρφωση σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ Κράτους - Πολίτη.

Το φαινόμενο της παραοικονομίας υπάρχει σε όλες τις επιχειρηματικές δραστηριότητες και σε όλους τους κλάδους. Από το πετρέλαιο και τα κηπευτικά μέχρι τα ανταλλακτικά αυτοκινήτων, τα πειρατικά λογισμικά και τα dvd, τα τσιγάρα, τα παιχνίδια, τα προϊόντα πολυτελείας, τα ηλεκτρονικά είδη, τα ποτά και τα φάρμακα.

Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους οι Έλληνες οδηγούνται σε αυτή τη συμπεριφορά.

Ένας λόγος σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά του λαού. Με τη χαλαρή φορολογική συνείδηση αντικατοπτρίζεται η έλλειψη εμπιστοσύνης στο κράτος δικαίου και ο Έλληνας αμφισβητεί τον ορθό λόγο.

Ένας άλλος λόγος είναι η αναποτελεσματικότητα των ελεγκτικών μηχανισμών το οποίο δίνει την ευκαιρία στους πολίτες να αποφύγουν τους φόρους και με αυτό τον τρόπο το κράτος χάνει σημαντικά έσοδα. Το φαινόμενο αυτό συναντάται πολύ τακτικά τους μήνες του καλοκαιριού με τις πιο πολλές επιχειρήσεις να μην κόβουν αποδείξεις διότι πιστεύουν ότι σε περίπτωση ελέγχου θα προλάβουν να το μάθουν και να αποκαταστήσουν τη νομιμότητα.

Η ανεπάρκεια κρατικών υπαλλήλων που απασχολούνται στις δημόσιες υπηρεσίες συντελεί στη μεγιστοποίηση του φαινομένου διότι ο πολίτης γνωρίζει ότι εάν ψάξει τρόπους να ξεπεράσει τα φορολογικά εμπόδια θα τους βρει.

Το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα αποδεικνύει τις αδυναμίες του ελληνικού φορολογικού συστήματος και ότι όλες οι αλλαγές που έγιναν μέχρι σήμερα δεν έφεραν αποτελέσματα διότι δεν είχαν τον χαρακτήρα στοχευμένης παρέμβασης για την αντιμετώπιση των χρόνιων παθογενειών του και δεν είχαν τη φιλοσοφία ριζικής αλλαγής.

Βασική προτεραιότητα θα πρέπει να είναι η εμπέδωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ κράτους και πολίτη, η οποία θα πρέπει να διακρίνεται από αποτελεσματική επικοινωνία και παροχή καλής ποιότητας υπηρεσιών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνική

- 1) Αγγελόπουλος Π., (2010), Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα Γ' έκδοση, Εκδόσεις Σταμούλη.
- 2) Αθανασίου Έ., (2006), «Προοπτικές του δανεισμού των νοικοκυριών στην Ελλάδα και η σημασία τους για την ανάπτυξη», Αθήνα, εκδόσεις ΚΕΠΕ.
- 3) Αλεξιάκης Π., (2007), Εισαγωγή στις Τραπεζικές Σπουδές, Αθήνα.
- 4) Αλογοσκούφης Γ., (2009), Η Ελλάδα μετά την κρίση, Εκδόσεις Καστανιώτη.
- 5) Αστικός Κώδικας άρθρο 807
- 6) Βαρουφάκης Ι., (2012), Παγκόσμιος Μινώταυρος: Οι πραγματικές αιτίες της οικονομικής κρίσης, Αθήνα.
- 7) Γεωργιάδης Ν.(2005), Ο Τραπεζικός Κλάδος στην Ελλάδα: Η πορεία των Οικονομικών Μεγεθών των Μεγάλων Εμπορικών Τραπεζών το β' εξάμηνο του 2005.
- 8) Γκόρτσος Χ., Αλεξιάκης Π., (2006) Εισαγωγή στις Τραπεζικές σπουδές- Το Νομισματικό και Χρηματοπιστωτικό Περιβάλλον, τόμος Α
- 9) Γλύκας Μ., (2006), Οργάνωση και Διοίκηση Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- 10) Δασκάλου Γ., (1999), «Χρηματοδότηση Επιχειρήσεων», Αθήνα, εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική.
- 11) Ετήσια έκθεση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, χρονιάς 2006.
- 12) Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Δ/ση Κτηματικής Πίστης, Αθήνα, 02-05-2008, Εγκύκλιος Υπηρεσιακή: «1. Επανατοποθέτηση του υφισταμένου προϊόντος “Εθνοστέγη 1 Προνόμιο Επιδοτούμενο από το Ε.Δ.”, 2. Τοποθέτηση του νέου προϊόντος “Εστία 10 Προνομιακό Επιδοτούμενο από το Ε.Δ.”».
- 13) Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Δ/ση Κτηματικής Πίστης, «Παράρτημα-Όροι και Προϋποθέσεις χορήγησης μη επιδοτούμενων στεγαστικών δανείων».

- 14) Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Δ/ση Κτηματικής Πίστης, Περιεχόμενο ηλεκτρονικού εκπαιδευτικού σεμιναρίου, «Προϊόντα καταναλωτικής Πίστης-Τρόποι Προώθησης».
- 15) Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Δ/ση Κτηματικής Πίστης, Περιεχόμενο ηλεκτρονικού εκπαιδευτικού σεμιναρίου, «Στεγαστικά Δάνεια».
- 16) Ζέρβας Χ. (2002). Αναλυτής Πιστωτικών Κινδύνων Τράπεζας Πειραιώς- Διαχείριση Πιστωτικών Κινδύνων Καταναλωτικών δανείων. Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών (σελ. 93-97).
- 17) Ζοπουνίδης κ., (2009), Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου, Αθήνα.
- 18) Θαλασσινός, Ι.Λ. (2007) Επιχειρησιακή Στατιστική. Αθήνα-Πειραιάς: Α. Σταμούλης.
- 19) ICAP (Εταιρία παροχής επιχειρηματικών πληροφοριών και συμβουλευτικών υπηρεσιών), 2006.
- 20) Καλφάογλου, Φ. (1999) Γενικός Επιθεωρητής Τραπεζών- Υποδείγματα Μέτρησης Πιστωτικού Κινδύνου. Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών
- 21) Καραμούζης Ν., (2011), Από τη διεθνή κρίση, στην κρίση της ευρωζώνης και της Ελλάδος, Αθήνα.
- 22) Κατσούνη Χ.,(2006) Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες. Αθήνα.
- 23) Κλαβανίδου Δ., (1997), «Καταναλωτικά Δάνεια. Δογματική θεώρηση και συναφή πρακτικά ζητήματα», Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Σάκκουλα.
- 24) Κιόχος Π., (1997), Χρήμα, πίστη τράπεζες, Αθήνα.
- 25) Κοντός Γ., (2007), Λογιστική Τραπεζών και Εταιρειών Leasing, Αθήνα.
- 26) Κουμπιάρης Α.(2000), Στρατηγικές Ανάπτυξης Λιανικής Τραπεζικής, Επιστημονικό Μάρκετινγκ.
- 27) Κουφάρης. 2010. «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματοπιστωτικές αγορές.
- 27) Λεμονάκης Χ., (2009), Πιστωτικός Κίνδυνος, Αθήνα.

- 28) Λιαργκόβας Π., (2010), Σύγχρονα θέματα ελληνικής & διεθνούς οικονομίας, Αθήνα.
- 29) Μελάς Κ., (2008), Οικονομική κρίση και η σημασία της, Αθήνα.
- 30) Μελέτη Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών έτους 2009.
- 31) Μουρμούρας Ι., (2013), Η διπλή κρίση δημόσιου χρέους – τραπεζών, Αθήνα.
- 32) Νούλας Αθ., (2007), «Τραπεζική διοικητική», Θεσσαλονίκη.
- 33) Ξηρογιάννης Γ., (2006), Οργάνωση και Διοίκηση Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, Αθήνα.
- 34) Προβόπουλος Γ., Γκόρτσος Χ., 2004, «Το νέο ευρωπαϊκό χρηματοοικονομικό περιβάλλον», Εκδόσεις Σάκκουλα
- 35) Ρεπούσης Σ., (2006), Χρηματοοικονομική Διοίκηση και Διεθνής Τραπεζική, Αθήνα.
- 36) Σιώμος Γ., (2002), «Συμπεριφορά Καταναλωτή και στρατηγική μάρκετινγκ», Αθήνα, εκδόσεις Σταμούλης.
- 37) Σπαρτιώτης Δ., (2010), Τα θεμελιώδη αίτια της κατάρρευσης των τραπεζών, Αθήνα.
- 38) Σόρρος Γ., (2008), Η οικονομική κρίση του 2008 και η σημασία της, Αθήνα.
- 39) Τσούμας Β., (2006), «Δάνειο και Χρησιδάνειο», Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- 40) Χιόνης Δ., (2009), «Η κρίση των στεγαστικών δανείων, η κρίση που πέρασε ή η κρίση που έρχεται;», Θράκη.
- 41) Χρήστου Ε. (1999) Έρευνα Τουριστικής Αγοράς, Αθήνα: Interbooks.

Ξενόγλωσση

- 1) Bessis, J., (2002), Risk Management in banking, 2 nd Revised Edition, United Kingdom: Published by John Wiley and Sons,
- 2) Denzin & Lincoln (1998) Collecting and Interpreting Qualitative Materials. London: Sage Publications

- 3) Elizabeth Mays, *Credit Scoring for Risk Managers: The Handbook for Lenders* Elizabeth Mays, South Western Educational Publishing, 2003-10-31
- 4) Hand, D. J., & Henley, W. E. (1997). Statistical Classification Methods in Consumer Credit Scoring. *Journal of the Royal Statistical Society, Series A (Statistics in Society)*, 160, 523-541.
- 5) Johnson, R.W. (1992). Legal, social and Economic issues implementing scoring in US.
- 6) Lyn C.Thomas, David b.Edelman, Jonathan N.Crook, *Credit Scoring and Its Applications* SIAM, 2002
- 7) Mester, L. (1997). What's the point of Credit Scoring. *Business Review*.
- 8) Punch, F. (1998) *Introduction to Social research: Quantitative and Qualitative Approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- 9) Ripley, B. D. (1994). Neural Networks and Related Method for Classification. *Journal of the Royal Statistical Society. Series B*, 56, 409-456.
- 10) Srinivisan, V., & Kim, Y.H. (1987). Credit granting: a comparative analysis of classification procedures.